

**Міністерство освіти і науки України**  
**Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**  
**Кафедра філології**

Реєстраційний № \_\_\_\_\_

**Кваліфікаційна робота**  
**МОВНА СВІДОМІСТЬ ТА ЧИННИКИ, ЩО НА НЕЇ ВПЛИВАЮТЬ,**  
**СЕРЕД МЕШКАНЦІВ ПИЙТЕРФОЛВІВСЬКОЇ ГРОМАДИ**

\_\_\_\_\_ **ШЕРЕШ ЙОГАННА ІВАНІВНА** \_\_\_\_\_

Студентка II-го курсу

Освітня програма «Мова і література угорська»

Спеціальність 035 «Філологія» 035.071 «Мова і література угорська»

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 96 / 02.10. 2023.

Науковий керівник:

**Дудич Катерина Іванівна**

*(доктор філософії, доцент)*

Завідувач кафедри

**Берегсасі Аніко Ференцівна,**

**зав. кафедри, доктор габлітований, професор**

Робота захищена на оцінку \_\_\_\_\_, «\_\_\_» \_\_\_\_\_ 202\_ року

Протокол № \_\_\_\_\_ / 202\_

**Міністерство освіти і науки України  
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

**Кафедра філології**

**Кваліфікаційна робота  
МОВНА СВІДОМІСТЬ ТА ЧИННИКИ, ЩО НА НЕЇ ВПЛИВАЮТЬ,  
СЕРЕД МЕШКАНЦІВ ПИЙТЕРФОЛВІВСЬКОЇ ГРОМАДИ**

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студентка II -го курсу

**Шереш Йоганна Іванівна**

Освітня програма «Мова і література угорська»

Спеціальність 035 «Філологія» 035.071 «Мова і література угорська»

Науковий керівник: **Дудич Катерина Іванівна**

*(доктор філософії, доцент)*

Рецензент: **Газдаг Вільмош Вільмошович**

*(доктор філософії, доцент)*

Берегове  
2024

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma  
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

**Filológia Tanszék**

**A NYELVI TUDAT ÉS AZ AZT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK A  
TISZAPÉTERFALVAI KISTÉRSÉG LAKÓI KÖRÉBEN**

Magiszteri dolgozat

**Készítette: Seres Johanna**

MA II. évfolyamos magyar nyelv és irodalom

szakos hallgató

**Témavezető: Dr. Dudics Katalin**

*(PhD, docens)*

**Recenzens: Dr. Gazdag Vilmos**

*(PhD, docens)*

## ЗМІСТ

<b>I. ВСТУП .....</b>	<b>6</b>
1.1. Предмет і мета роботи.....	7
1.2. Метод дослідження, гіпотези .....	7
1.3. Виклад основного матеріалу дослідження .....	8
<b>II. МОВНА СВІДОМІСЬ ТА МОВНЕ САМОУСВІДОМЛЕННЯ.....</b>	<b>10</b>
2.1. Наслідки двомовності та двомовного середовища .....	10
2.2. Причини та типи перемикання кодів .....	13
2.3. Угорські діалекти та явища використання мови на Закарпатті .....	14
2.4. Мовна свідомість, ставлення та ситуативне використання мови закарпатськими угорцями. ....	17
2.5. Короткий огляд літератури за темою .....	20
<b>III. РЕЗУЛЬТАТИ .....</b>	<b>22</b>
3.1. Соціологічний розподіл респондентів у громаді с. Пийтерфолво .....	22
3.2. Мовна свідомість мешканців громади с.Пийтерфолво.....	25
3.3. Мовна самоусвідомлення мешканців громади с.Пийтерфолво .....	30
<b>IV. ВИСНОВКИ.....</b>	<b>42</b>
Використана література .....	45
Резюме .....	50
Додатки.....	53

## TARTALOM

<b>I. BEVEZETÉS</b> .....	<b>6</b>
1.1. A munka tárgya, célja.....	7
1.2. A kutatás módszere, hipotézisek .....	7
1.3. A kutatópontok bemutatása .....	8
<b>II. NYELVI, NYELVJÁRÁSI TUDAT</b> .....	<b>10</b>
2.1. A kétnyelvűség és kétnyelvű környezet hatásai.....	10
2.2. A kódváltás okai és típusai .....	13
2.3. Kárpátaljai magyar nyelvjárások és nyelvhasználati jelenségek .....	14
2.4. A kárpátaljai magyarság nyelvi tudata, attitűdje és szituációfüggő nyelvhasználata. ....	17
2.5. A téma szakirodalmának rövid áttekintése .....	20
<b>III. EREDMÉNYEK</b> .....	<b>22</b>
3.1. A Tiszapéterfalvai kistérség adatközlőinek szociológiai megoszlása.....	22
3.2. A Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak nyelvi tudata .....	25
3.3. A Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak nyelvjárási tudata .....	30
<b>IV. ÖSSZEGZÉS</b> .....	<b>42</b>
Felhasznált irodalom.....	45
Rezümé.....	50
Mellékletek .....	53

## I. BEVEZETÉS

*„A nyelv identitást és kultúrát von maga után, vagy legalábbis annak a benyomását. A közös nyelv azt jelenti: „Egyek vagyunk”.”* (Trevor 2021) Igen, egyek vagyunk. Talán ez jellemezi leginkább a Kárpátalján élő embereket. Akiknek az utóbbi évek történései miatt sajnos el kellett hagyniuk szülőföldjüket mindig, szeretettel gondolnak Kárpátaljára és lelkük egy része mindig haza vágyik. A világ bármely pontján járunk, mindig örömmel tölt el, ha földijeinkkel találkozunk. Ha valaki szintén idevalósi azt általában hamar felfedezzük egy társaságban.

De mit jelent kárpátaljinak lenni? Mi a közös bennünk? Miért van az, hogy két Kárpátalján élőknek mindig lesz közös témája? Rejtélyes, hiszen különböző nemzetiségűek vagyunk és különböző nyelveken beszélünk. Még a régióban élő magyar közösség beszéde is különbözik például az anyaországban élőkétől. Talán van egy egységes nyelvjárásunk? Még az sincs. A nemzetiségek kavalkádja viszont olyan hatással van nyelvhasználatunkra, amit sok esetben csak mi értünk. Azonban ez ugyanúgy igaz az itt élő ukránokra, és más nemzetiségűekre is. Hiszen mindnyájan befolyásoljuk egymás nyelvhasználatát, s ez a különbözőség a mi egyediségünk és egységünk.

A munkámban szeretném felhívni a figyelmet a Kárpátalján használt magyar nyelv sajátosságaira és jelentőségére, hiszen a negatív attitűd kisebbségi környezetben akár a magyar nyelvváltozatok eltűnésével és nyelvcserevel is járhat. Továbbá fontos, hogy a mi dialektusunk egyben az identitáskifejező eszközünk is, és ez az erős önazonosság a megmaradásunk kulcsa.

Kutatásomban Kárpátalja, pontosabban egy kárpátaljai kistérség lakóinak a nyelvhasználatát vizsgáltam. Az itteni magyarok beszédét nagymértékben befolyásolja az ukrán nyelv, hiszen egy kétnyelvű közösség lakói vagyunk, de az itt használt magyar nyelvjárások is mutatnak sajátosságokat. A Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak nyelvi tudatosságát így nem csupán a kódváltás, de a nyelvjárási attitűd szempontjából is elemeztem. A kistérség három településén már korábban végeztem kutatásokat hasonló témában, ebben a munkámban viszont az egész kistérségre kiterjedő adatokat dolgoztam fel a nyelvi és nyelvjárási tudatosságra összpontosítva.

A különböző nyelvváltozatok megítélése azonban már megosztóbb jelenség, pedig nyelvünk sokszínűségéhez a nyelvjárások jelentősen hozzájárulnak.

### **1.1. A munka tárgya, célja**

A magiszteri munkám tárgya a Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak nyelvi és nyelvjárási tudata, szituációfüggő nyelvhasználata és nyelvjárási attitűdje. A dolgozatom célja bemutatni, hogy a kétnyelvű községek lakói, a kistérségen belül, hogyan használnak több nyelvet egyszerre és miként, milyen okból váltanak az általuk ismert nyelvek között, valamint mennyire tudatosak a nyelvjárásokat illetően, milyen szituációban melyik nyelvváltozatot részesítik előnyben. Továbbá a kutatásban mindezek miéértjére is kitérek.

### **1.2. A kutatás módszere, hipotézisek**

Az adatgyűjtés online kérdőív segítségével történt, melyet megosztottam a kiválasztott falvak lakosaival. A kutatásban 160 kitöltő segítette a munkámat. Az adatgyűjtés, főleg az ukrán többségű falvakban kissé nehézkesen zajlott, valamint az országunkban jelenleg is fennálló hadiállapot sem könnyítette a gyűjtést. Munkám előrehaladását többnyire a fiatalabb, számítástechnikához értő, készséges lakosok segítették elő. Továbbá valószínűsíthető, hogy azok a fiatalok, akik szintén felsőoktatási képzésben vettek részt, megértésük miatt voltak segítőkészebbek. Eredményeim a kistérségben vizsgált falvak lakosainak egy csoportjára vonatkoznak. A válaszokból arra a következtetésre jutottam, hogy a kérdőív értelmezése nem jelentett gondot az adatközlőknek. A kitöltők körében figyelembe vettem a nemek arányát, az iskolázottság fokát, a foglalkozást, valamint az életkori különbséget.

A lekérdezés anonim módon történt. A kérdőív összesen 29 kérdést tartalmaz, melyek közül több kérdés összetett, de megtalálhatók a felmérésben zárt, feleletválasztós és nyitott kérdések is. Hipotéziseimet a hasonló témájú kárpátaljai kutatások szakirodalmának eredményei alapján fogalmaztam meg, valamint a saját korábbi kutatásom tapasztalataiból merítettem.

Feltételezem, hogy a Tiszapéterfalvai kistérség általam megkérdezett lakói a náluk magasabb végzettséggel rendelkező vagy köztisztviselőként lévő személyek, tanárok, lelkészek, orvosok előtt inkább elkerülik a nyelvjárási beszédet, mert szégyellik azt.

A következő hipotézisem, hogy a különböző sztereotípiák miatt a városban élőkkel szemben is próbálják a köznyelvet alkalmazni, hiszen a köztudatban az él, hogy a városiak műveltebbek, a falusiak, pedig "parasztként", amit gyakran összefüggésbe hoznak a nyelvjárási beszéddel (Csernicskó 2000: 33). Ez az attitűd a parasztság lenézésének pszichológiai vonatkozásaival függ össze, mely aktívan él mindazokban, akik ezt az attitűdöt

magukban hordozzák (Kiss szerk. 2001: 222–224). Ezt a vidékiek gyakran szégyellik, ezért inkább eltitkolják, honnan származnak, ennek érdekében, pedig nyelvváltozatot váltanak.

Feltételezem, hogy a vizsgált települések lakói leginkább a hivatalokban tartják elfogadhatatlannak a nyelvjárás használatát.

Hipotézisem szerint a megkérdezettek ezek ellenére a nyelvjárást nem titulálják elítélendőnek, és közvetlen környezetükben, barátaik, családjuk körében, szívesen használják azt.

Feltételezem, hogy az adatközlők között lesznek olyanok, akik több anyanyelvűnek vallják magukat és a mindennapokban akár két nyelvet is egyaránt alkalmaznak, így gyakran előfordul beszédükben a kódváltás (Seres 2022).

### **1.3. A kutatópontok bemutatása**

A felmérésnél különösképpen befolyásoló tényező lehet az adatközlő lakhelye, illetve annak demográfiai szerkezete, ugyanis előfordulhat, hogy településén többségben, vagy nagy számban vannak ukrán vagy orosz anyanyelvűek.

2015-ben Ukrajnában elkezdődött egy úgynevezett decentralizációs reform, vagyis a helyi városi és falusi önkormányzatoknak kistérségekbe kellett szerveződniük, majd 2020-ban a Legfelsőbb Tanács megszavazta a járások létrehozásáról és megszüntetéséről szóló rendeletet, aminek következtében Ukrajna 490 járása megszűnt és 136 új járás alakult. Kárpátalján a 13 járást, 6 járásra csökkentették és a 337 önkormányzat 64 kistérségbe szerveződött. A reform miatt az újonnan alakult közigazgatási egységekben a magyar nemzetiségűek és anyanyelvűek aránya jelentősen csökkent.<sup>1</sup>

Kutatásomat a Tiszapéterfalvai kistérség településeinek lakói között végeztem. A falvak nevei mellett a 2001-es népszámlálás adatai alapján (Molnár József – Molnár D. 2005) feltüntetem a magyar anyanyelvűek számát százalékarány szerint. A kistérséghez 16 község tartozik: Batár (96,32%), Nagypalád (97,26%), Tiszahetény (1,73%), Szőlősgyula (96,06%), Csomafalva (12,12%), Nevetlenfalu (86,83%), Újakli (68,47%), Akli (96,72%), Aklihegy (97,71%), Tiszapéterfalva (96, 08%), Tiszabökény (97,65%), Fertősalmás (96,73%), Forgolány (97,19%), Hömlőc (1,96%), Csepe (66,91%), Feketeadó (32,75%). A

---

<sup>1</sup>[https://hodinkaintezet.uz.ua/decentralizacio-karpataljan/?fbclid=IwAR2mAVBVCdQy3rrwueVQ351SjOOEEiVCu4Vq7p-g4Gsm4knvgjg4l64rOY\\_aem\\_AbSpDVkWAKAKO2BI0wOdCFCT3Xzy\\_jXXMlrmBPR0GiE9JuqimB4Qh95FidUtV4vT5pIUwmGGv0QxQTC35PbsQO2j](https://hodinkaintezet.uz.ua/decentralizacio-karpataljan/?fbclid=IwAR2mAVBVCdQy3rrwueVQ351SjOOEEiVCu4Vq7p-g4Gsm4knvgjg4l64rOY_aem_AbSpDVkWAKAKO2BI0wOdCFCT3Xzy_jXXMlrmBPR0GiE9JuqimB4Qh95FidUtV4vT5pIUwmGGv0QxQTC35PbsQO2j)



kistérség községeiben néhány falu kivételével a magyar anyanyelvű lakosok többsége figyelhető meg. Az adatközlésben csupán 4 település lakói nem képviseltették magukat. Az utóbbi falvak lakosainak többsége nem magyar anyanyelvű, így valószínűleg gondot okozott nekik a kérdőív értelmezése, ezért nem vettek részt a kutatásban.

## II. NYELVI, NYELVJÁRÁSI TUDAT

A nyelvi tudat a beszélők más nyelvekkel, illetve az anyanyelvük nyelvváltozataival kapcsolatos ismereteinek együttese (Kiss 2001: 211). A kutatásomban ennek a nyelvi tudatnak a metanyelvi kompetencia területével foglalkoztam, ami nem más, mint a nyelvhasználatot befolyásoló tudás, vagyis ahogyan az egyén anyanyelvéről, illetve anyanyelvváltozatáról, mások nyelvhasználatáról, nyelvi jelenségekről vélekedik. A nyelvhasználó tehát az imént felsoroltakról különböző sztereotípiákat alkot. Ennek a kompetenciának egyik lényeges eleme maga a nyelvi attitűd. A pozitív attitűd kisebbségi nyelvhasználóként pedig különösen fontos, hiszen a nemzetrészmegmaradásának függvénye (Dudics–Gazdag 2020:40).

Kárpátalja esetében még inkább igaz, hogy a beszélők többsége valamilyen nyelvjárást sajátít el először, mivel az anyanyelv korlátozott használata miatt egyfajta fáziskésés jellemzi a határon túli magyarságot (Csernicskó 2003: 60, P. Lakatos–T. Károlyi 2002b: 233–248). A kisebbségi nyelvhasználatot továbbá jelentős mértékben befolyásolja még az államnyelv, hiszen természetes része leginkább a formális, de a mindennapi kommunikációnak is (Karmacsi 2003: 74–82, 2004: 97–105, Márku 2013, Gazdag 2017).

Sokan azonban nincsenek tudatában annak, hogy anyanyelvük valamelyik területi változatát beszélik, inkább csak mások nyelvhasználatában vesznek észre tájszólási elemeket és a különböző nyelvjárászigetek lakóinak (Salánk, Nagydobrony, Beregrákos) beszédét tartják nyelvjárásiasnak. Ez nem véletlen, hiszen a legtöbb kárpátaljai magyar északkeleti nyelvjárás régió nyelvhasználati elemeit használja, ami leginkább közelít nyelvünk sztenderd változatához (Imre 1963: 279–283, Imre 1971: 365, Tóth 2016: 615–627).

### 2.1. A kétnyelvűség és kétnyelvű környezet hatásai

Ahhoz, hogy a kétnyelvű környezet nyelvhasználatunkra való hatását elemezni lehessen, tisztázni kell a kétnyelvűség fogalmát. Az évek során több definíció is rendelkezésünkre áll. Azonban egységes fogalom meghatározás még nem született (Karmacsi 2007: 12). Például Bloomfield szerint a kétnyelvűség *„két vagy több nyelv anyanyelvi szintű tudása”* (Bloomfield 1993). Diebold azonban már azt is kétnyelvűségnek titulálja, *„ha egy második nyelv legapróbb eleme megjelenik az egyén nyelvi kompetenciái között”* (Diebold 1964). További nyelvtudósok is erősítik ezt a véleményt, miszerint kétnyelvű az *„aki*

*legalább minimális mértékben képes használni egy második nyelvet*” (Myers–Scotton 2006), Grosjean szerint pedig *„két nyelv használata a mindennapokban”* (Grosjean 1992). A definíciók azonban esetenként azért eltérőek, mert nem mindegy, hogy egyéni vagy közösségi kétnyelvűségről beszélünk (Karmacsi 2007: 12).

Kutatásom során a közösségi kétnyelvűség hatásaival foglalkoztam. Ebből a szempontból fontos megjegyezni, hogy az ilyen közösségek nem minden tagja kétnyelvű, mégis tagjai a kétnyelvű beszélőközösségnek. Ennek egyik oka, hogy a két nyelv használatának szabályait ismerik, vagyis tudják mikor, milyen beszédhelyzetben kell alkalmazniuk, másik pedig az, hogy ők is a kétnyelvű anyanyelvátváltozatot beszélik, mivel ezt tanulták meg anyanyelvként (Lanstyák 1993). *„A kétnyelvű anyanyelvátváltozat pedig azt jelenti, hogy a kisebbségi helyzetben élő kétnyelvű beszélő közösségi tagok, akik nincsenek két nyelv birtokában, azoknál az anyanyelv mégis magán hordozza a kétnyelvűség nyomait.”* (Karmacsi 2007: 13)

A kétnyelvűség azonban létezik a kétnyelvű beszélőközösség nélkül is, ezért megközelíthető az egyén szemszögéből egyaránt. Ennek a definiálása azonban még bonyolultabb és összetettebb, mint a közösség felőli megközelítés (Karmacsi 2007:14).

A kétnyelvűség összességében tehát két nyelv kapcsolatának, vagy két etnikum kapcsolatának a közvetlen vagy közvetett következménye (Kiss 2002: 211).

A kétnyelvű környezet nyelvi hatásaival a kontaktusnyelvészet foglalkozik. A nyelvi érintkezések jellege és intenzitása igen sokféle lehet: a hatás valamennyi nyelvi szintet, pontosabban a kommunikációs-interakciós folyamat egészét érintheti. A nyelvi kölcsönhatási folyamatoknak, különféle rövidtávú (pl. kódváltás) és hosszú távú következményei (pl. nyelvi, illetve kommunikatív interferencia/transzferencia, nyelvcsere) lehetnek (Földes 2006: 77–92).

Tehát a nyelvi érintkezések következménye lehet a kódváltás, vagy egy kevert kód létrejötte, a kölcsönzés vagy a nyelvcsere.

A nyelvi kölcsönzések lehetnek lexikálisak, morfológiaiak, szintaktikaiak és fonetikaiak is. Ezek az idegen nyelvi elemek legfőképpen a lexikai kölcsönzésben jelennek meg, azonban ha a társadalmi és nyelvi körülmények megfelelőek, a nyelv szerkezetének bármelyik eleme átadódhat (Thomason 2001: 10–11).

A nyelvek közötti érintkezés legszembetűnőbb hatása tehát a szókölcönzés. Ez a leginkább vizsgált területe a kárpátaljai magyar nyelvhasználatnak (Gazdag 2018).

A kölcsönszó alatt általában azokat az idegen elemeket értik, amelyek eredeti hangalakjukkal azonos vagy hasonló formában kerültek át az átvevő nyelvbe (Lanstyák 2006: 21–22).

A kölcsönszavak milyenségük szerint osztályozhatóak direkt és indirekt, valamint hibrid kölcsönzésre.

Direkt kölcsönzésről akkor beszélünk, ha egy másik nyelvbéli elem közvetlen alkalmazásáról van szó az átvevő nyelvben (Benő 2008: 19–23). A direkt kölcsönszavakon belül megkülönböztethetünk még lexémakölcsönzést, szószerkezet és frazémák átvételét, tulajdonnév-kölcsönzést, betűszókölcsönzést, hangalakkölcsönzést és visszakölcsönzést, illetve álljövényszókat és szerkezeteket (Gazdag 2014: 16).

Indirekt kölcsönzésnek azt a folyamatot nevezzük, amikor az átvevő nyelv elemeinek használata idegen nyelvi hatás következtében megváltozik anélkül, hogy bármilyen idegen morféma bekerülne az átvevő nyelvbe (Kontra 1981: 15).

Az indirekt kölcsönzésen belül elkülöníthető jelentéskölcsönzés, analóg-, homológ-, homofón-, tükörszavak, illetve hiperpurizmus (Gazdag 2014: 17).

Hibrid kölcsönzésnek nevezi a szakirodalom a közvetlen és közvetett kölcsönzés együttes érvényesülésének folyamatát, amely a magyar szakirodalomban részfordításként azonosítható (Kontra 1981: 15).

Számos ukrán, orosz nyelvből származó kölcsönszó él a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban, mint például bánka (befőttesüveg), bulocska (zsemle), dovidka (igazolás), szok (gyümölcsle), stb. Ezekről a szavakról elmondható, hogy a magyar közösségben általánosan ismertek, a beszélt nyelvben gyakran előfordulnak. Az írott nyelvbe, szépirodalomba nem, vagy csak stíluseszközként kerülnek be, a nyelvművelő irodalomban erősen megbélyegzettek (Kótyuk 1995), s a beszélők által is stigmatizáltak, ezért a választékosabb stílusváltozatokban igyekeznek kerülni őket (Csernicskó 2004: 476).

A kárpátaljai magyarok hivatalos ügyintézése jelenleg is ukránul zajlik, mivel Ukrajnához tartozik ez a régió. Korábban a Szovjetunió részeként viszont oroszul kellett eljárni a hivatali ügyekben, tehát az elmúlt években e téren egyértelműen a szláv nyelv dominált. Ezért is gyökerezett meg a magyar nyelvhasználatban sok ezzel kapcsolatos kölcsönszó, de az egészségügyben, oktatásban is rengeteg ukrán jövényszót alkalmazunk. (Pl.: passzport – útlevel, aptecska - elsősegély doboz). A más népekkel való együttélés során nem csupán a másik népcsoport nyelvhasználatából kölcsönzünk, de átveszünk sok kulturális szokást is egymástól vagy például tanulunk egymás gasztronómiájából. A

tradicionális ukrán, illetve orosz ételeknek legtöbbször nincs magyar megfelelőjük, így a kárpátaljai magyarok konyhájában is gyakran előfordulnak szláv kölcsönszavak.

## 2.2. A kódváltás okai és típusai

Az érintkező nyelveknek az intenzív nyelvi kölcsönhatás következtében olyan változatuk jön létre, amelyre különféle nyelvi kontaktusjelenségek valamint kétnyelvű kommunikatív praktikák jellemzők, ilyen például a kódváltás (Földes 2006). Egy két- vagy többnyelvű környezetben természetes, hogy a beszélők szituációtól függően választanak az általuk ismert nyelvek közül, de gyakran az is előfordulhat, hogy akár menet közben, egyazon beszélgetésen belül is váltogatják a nyelveket. Amikor ez a jelenség, vagyis a nyelvek közötti váltás egy beszélgetésen belül történik meg, azt kódváltásnak, vagy nyelvváltásnak nevezik (Csernicskó szerk. 2010: 98).

A kódváltásnak több oka is lehet, emiatt több típusát különböztethetjük meg, de mindegyik fajtájánál a jelenség a kommunikációs cél elérésének érdekében történik. Tehát a nyelvváltás nem a nyelvismeret hiányossága vagy figyelmetlenség eredménye, hanem inkább nyelvi tudatosságra utal (Csernicskó szerk. 2010: 99). A kódváltás tehát egy olyan kommunikációs stratégia, ami helyzettől függően a nyelvhasználó tudatos döntése következtében jön létre és elengedhetetlen hozzá egy második nyelv valamilyen szintű ismerete (Borbély 2006: 609).

Az nyelvváltás oka lehet akár az *identitás kifejezése*, például a kárpátaljai magyarok így jelezhetik egymásnak az összetartozásukat, hogy kódot váltanak, ez azonban ritkán valósul meg, hiszen a kárpátaljaiak identitásában az anyanyelvük sokkal meghatározóbb tényező.

A kódváltás, akkor is létrejöhet, ha a beszélő nem tudja magát megfelelően kifejezni az adott nyelven, ezért a másik nyelven tölti ki a hiányt, ezt *kitöltésnek* nevezik.

A következő, és Kárpátalján a leggyakoribb típus, az *idézés*, amikor a beszélő az eredetileg más nyelven elhangzott társalgást idézi. Ennek oka lehet az is, hogy a nyelvhasználó hitelesebbé és életszerűbbé tegye a történetmesélést (Csernicskó szerk. 2010: 100). Például: „*Nem győztük azt elvárni, mindig azt mondták, hogy szkoro domoj, igyos domoj, szkoro igyos domoj, de bizony a szkoro igyosbu három esztendő lett*” (Punyó 1993).

A *fordítás, ismétlés és magyarázat* az előző típushoz hasonló, hiszen ilyenkor beszélő az egyik nyelven elhangzott szöveget egy másik nyelven képes értelmezni.

A nyelvváltás kiválthatja a *státusz jelzése* is. Ilyen esetben megtörténhet, hogy egy hivatali emberrel történő magánbeszélgetésben a felek egy nyelvet használnak, de mivel a hivatalos ügyeket az adott országban egy másik nyelven kell intézni, ezt jelezve a hivatali személy gyakran válthat kódot. Ennek a típusnak a használatát nagyban meghatározza a beszédhelyzet. Kárpátalján ugyanis a magyar nyelv használatát a hivatalokban különböző nyelvtörvényekkel korlátozták. (Csernicskó–Hires-László–Karmacs–Márku–Máté–Tóth-Orosz 2020).

Abban az esetben, ha egy társalgás résztvevői között vannak egynyelvűek is a többnyelvű beszélők a kódváltást használhatják abból a célból, hogy valamilyen okból az egynyelvűt kizárják a beszélgetésből.

A kódváltás azonban akkor is előfordulhat, ha a kétnyelvűek társaságához csatlakozik egy egynyelvű és azért váltanak nyelvet, hogy ne zárják ki a társalgásból vagy a beszélgetésben résztvevő többnyelvűek az egynyelvűek miatt *szolidaritásból* folyamatosan kódot váltogatnak. Azaz a *társalgás alaphelyzetének megváltozása* is okozhatja a kódváltást (Csernicskó szerk. 2010: 100). Ilyenkor, ahogy a fentiekben olvasható új beszédpartnerek (ak) csatlakozhatnak a társalgáshoz, vagy megváltozik a beszédtema, esetleg a helyszín módosulása is befolyásoló tényező lehet (Lanstyák 2000:159).

Egy többnyelvű közösségben a nyelvváltás egyfajta *nyelvi játékként* is funkcionálhat: „*Davaj, davaj, jobb volt tavaly, nem volt davaj. Remélem, csak olyat mondok, hogy nem akasztanak föl érte. Vagy ha föl akasztanak? Úgyis meg kell döglenni egyszer! Most erre megiszunk. Amíg az a zászló leng, addig az a törvény van! Igaz? Na isten, isten! Manifeszt, manifeszt, obmanuli ljudej feszt! Még nem hallottad? Manifeszt, manifeszt, becsapták az embert feszt. Nem ismerős? Csak mert nézel rám, mint Lenin a burzsoáziára!*” (Zelei 2000).

Fontos megjegyezni, hogy a kárpátaljai magyarok kódváltásaiban az ukrán és az orosz nyelv is szerepelhet, még egy társalgáson belül is. A nyelvváltás tehát olyan eleme az itteni magyarok beszédének, mellyel mondandójukat különbözőképpen színesíthetik és érdekesebbé tehetik (Csernicskó szerk. 2010: 102).

### **2.3. Kárpátaljai magyar nyelvjárások és nyelvhasználati jelenségek**

A kárpátaljai magyar nyelvjárások az ún. északkeleti magyar nyelvjárástípusba (Imre 1971: 365, Lizanec–Horváth 1981: 3) vagy az északkeleti nyelvjárás régióhoz (Kiss szerk. 2001: 292) tartoznak. Ez a típus áll legközelebb a magyar köznyelvi változathoz. (Kiss 1993: 146).

A kárpátaljai magyar nyelvjárás a szomszédos magyarországi magyar területi nyelvváltozatok folytatásai (P. Lakatos Ilona–T. Károlyi 2002a: 244).

Egységesen nem beszélhetünk „kárpátaljai magyar nyelvjárások”-ról. A Kárpátalján beszélt különböző nyelvjárások több típusba, csoportba osztályozhatók.

A csoportok mellett hét nyelvjárászigeteket is elkülönítenek (Lizanec 2003: 728): Nagydobrony, Beregrákos, Badaló, Dercen, Salánk, Visk, Kerekhegy (Lizanec 2003: 727).

Kiss Jenő a következő nyelvjárás csoportokba sorolja a kárpátaljai magyar dialektusokat:

1. A bereg-ugocsaiba a Munkács és Huszt közötti nyelvjárásokat.
2. Az ungiba az Ungvári járásiakat.
3. Valamint megjegyzi, hogy a volt Máramaros vármegye helyi nyelvjárásai (Husztól keletre) nem alkotnak egységes csoportot (Kiss szerk. 2001: 292).

Salánkot és Beregújfalut a zárt é megléte miatt, Nagydobronyt és Beregrákost palóc jellege, Visket pedig a mezőségi nyelvjárástípushoz való kapcsolata okán tekinti nyelvjárászigetnek; Dercen, Salánk és Kerekhegy kapcsán megjegyzi, hogy peremvidéki nyelvjárászigetek (Kiss szerk. 2001: 294), Aknaszlatinát pedig helyi nyelvjárásnak tekinti.

Összességében tehát elmondható, hogy a szakirodalmak szerint vannak olyan jellegzetes vonásai a kárpátaljai magyar nyelvjárásoknak, melyek egyrészt egyértelműen az északkeleti nyelvjárás régióhoz kapcsolják ezeket a dialektusokat, másrészt melyek a kárpátaljai magyar területi nyelvváltozatokat jellemzik.

Hangtanilag jellemzi például őket a középső nyelvállású félig zárt palatális, illabiális rövid magánhangzó, az é fonéma hiánya (Horváth 1976: 8); a viszonylag nagyfokú e-zés (fel, ember, seper, megett)(Horváth 1976: 19–29), a j-zés (jány, mejjem) (Horváth–Lizanec 1993: 57).

Alaktani szempontból jellemző a -hoz/-hez jelentésben használt -nál/-nél (Jóskáék eljönnek nálunk = hozzánk) (Balogh 1993:227, Kiss szerk. 2001:293), illetve a hasonlító -nál/-nél szerepében használatos -tól/-től (Sanyitól nagyobb = Sanyinál). Egy részük (elsősorban a Beregszászi és a Nagyszőlősi járás) az ún. süksük-ölő, ill. szukszük-ölő nyelvjárásokhoz tartozik (mi kinyissuk az ajtót, mi elhalasszuk a döntést) (Kiss szerk. 2001: 293).

Mondattani sajátossága a hátravetett igekötős szerkezetek: szakad le a kezem, halok meg a röhögéstül (Balogh 1993: 226–227).

Szókészletének jellegzetessége a környező szláv nyelvek hatása (Lizanec 1992).

Az anyaországban a kárpátaljaiak nyelvhasználata gyakran szembetűnő. A kárpátaljai magyar nyelvhasználat nagyobb fokú nyelvjárásossága a következő okokból eredeztethető:

1. a kárpátaljai magyarok nagyobb része falun él (Molnár–Molnár D. 2005), ahol a nyelvjárás használata elfogadottabb (Cserniczkó 1998: 40–41);
2. „a kisebbségi nyelvhasználat regionálisabb, mint az anyaországi” (Kiss szerk. 2001: 154);
3. a kárpátaljai magyarok körében alacsonyabb a felső végzettségűek aránya, mint az anyaországban (Beregszászi–Cserniczkó–Orosz 2001: 68–74);
4. a beszélők egy része nem anyanyelvén végezte tanulmányait.

A kárpátaljaiak nyelvhasználatában jelen vannak az olyan magyar nyelvterületen széleskörűen elterjedt jelenségek, mint a suksükölés –bV inessivusi funkcióban. Illetve az ismert kárpátaljai nyelvhasználati sajátosságok is, mint a kell lesz, -nál/-nél a -hoz/-hez/-höz helyett, -tól/től hasonlító funkcióban. Továbbá megfigyelhetünk az ukrán nyelv hatása által kialakult kontaktusjelenségeket (Cserniczkó 1998, Beregszászi–Márku 2003: 179–207, Beregszászi–Cserniczkó 2007: 68–69, Lakatos 2010: 25).

A fent említett suksükölés és szukszükölés gyakran használatos jelenség a kárpátaljaiak körében is. Arra utal, amikor a *-t* végű igék határozott (más szóval tárgyas) ragozásának kijelentő módját a felszólító módnak megfelelő alakokkal képezzük a nem *-t* végű igékkel azonos módon. A felcserélt alak rendszerint az egyes szám 3. személyben vagy a többes szám bármelyik személyében merül fel (Balogh 1997: 354–360). A jelenség lényege tehát nem más, mint hogy a *-t* végű igéknek a sztenderd nyelvhasználatban meglévő kivételes kijelentő módja eltűnik, egybeolvad a felszólító móddal. Erre azonban nem mondhatjuk, hogy a kettő összemosódna, tehát csorbulna a nyelv kifejezőképessége, mivel a nem *-t* végű igéknél a köznyelv sem tesz különbséget. Például: Kifessük a szobát, aztán megírjuk a számlát. (suksükölés), Kifestjük a szobát, aztán megírjuk a számlát. (köznyelv) (Balázs 2002: 48).

A következő sajátos jelenség az alanyi iktelen ragozás, feltételes módú egyes szám 1. személyű *-nák/-nék* toldalék illeszkedése. A sztenderd magyarban az „alanyi iktelen ragozás egyes szám 1. személyében a kötőhangzó nélküli módjel illeszkedés nélkül, mindig magas alakban járul a tőhöz, tehát várné-k, mond-ané-k” (Tompa szerk. 1969/1970). Ez tulajdonképpen egy szabályos toldalék lenne, viszont egybeesne az (én) tudnák, várnák szabályosan illeszkedő, feltételes módú, jelen idejű, alanyi ragozás, egyes szám 1. személyű alak, az (ők) tudnák, várnák szintén feltételes módú, jelen idejű, de tárgyas ragozás, többes



szám 3. személyű alakkal. „Az ilyen homonímiát a nyelv, ha teheti, elkerüli” (Kiefer 1998: 216).

A jelenségnek nyelvjárási háttere is van: a nyugati, a déli és a palóc nyelvjárásokban a toldalék a sztenderd normával ellentétben illeszkedik a tő hangrendjéhez (Szabó 1979: 86).

A sztenderd magyarban, ha valakihez megyünk látogatóba, a -hoz/-hez/-höz rag egyikét használjuk. A kárpátaljai magyar nyelvhasználatban viszont helyette a -nál/-nél ragot gyakran használják ilyen esetekben (Balogh 1993a: 107–121). Például: Megyek látogatóba mamánál. Ennek nyelvjárási háttere van. Az északkeleti nyelvjárástípus egyik jellemzője a köznyelvben hol? kérdésre felelő -nál, -nél rag hová? kérdésre válaszoló használata. (P. Lakatos Ilona–T. Károlyi 1997: 492), de ugyanúgy megtalálható ez a jelenség más nyelvjárástípusokban is, mégpedig megjelenik a palóc, az északkeleti, a mezőségi és a székely nyelvjárásokban (Kálmán 1966: 58).

A -nál/-nél hasonlító határozóként sztenderd, viszont többek között az északkeleti nyelvjárásban is előfordul, hogy a -tól/-től ragot használják összehasonlításhoz (Balogh 1993a: 119). A nyelv művelők azonban egyetértenek abban, hogy a -tól/ -től hasonlító határozói ragként való használata értelemzavart okozhat, ezért azt ajánlják, ilyen szerepben a -nál/-nél ragot használjuk.

Kárpátalja szinten ezeket a nyelvhasználati jelenségeket is kutatta Beregszászi Anikó és Cserniczkó István A Rétegződés-2003 munka című vizsgálat során (Beregszászi–Cserniczkó 2007).

#### **2.4. A kárpátaljai magyarság nyelvi tudata, attitűdje és szituációfüggő nyelvhasználata**

A nyelvre, nyelvjárásra vonatkozó kisebb-nagyobb mértékű tudás birtokában természetszerű, hogy a beszélő valamilyen módon viselkedik is nyelvileg. Ez a nyelvi attitűd kérdésköre (Ferenczi 2019: 196).

A nyelvváltozatok megítélése szempontjából az attitűdnek, vagyis a beszélő szubjektív viszonyulásának döntő szerepe van. Természetes, hogy az a nyelvváltozat terjed jobban, amelyet társadalmi elismertség, vagyis presztízs övez és az a változat szorul vissza, amelyet megbélyegeznek és szégyellnivalónak ítélnék (Kiss szerk. 2001: 218–219). Az utóbbi attitűdnek a negatív társadalomlélektani összefüggéseiről a szakirodalomban többen beszámolnak (Deprez – Persoons 1987: 125–132).

Azok a beszélők, akik tudják és tudatosan használják a köznyelvi változatot bizonyos fokig lenézően, lekicsinylően viszonyulnak a különböző nyelvjárásokhoz, nyelvváltozatokhoz. A nyelvjárási beszélők attitűdje kissé összetettebb, ugyanis saját nyelvjárásukat különbnek ítélik a többi nyelvjáráshoz viszonyítva, ha arra kerül a sor; viszont a köznyelvi változattal szemben sokszor értéktelennek érzik, maguk is lekicsinylik. Ez az attitűd a parasztság lenézésének pszichológiai vonatkozásaival függ össze, mely aktívan él mindazokban, akik ezt az attitűdöt magukban hordozzák (Kiss szerk. 2001: 222–224).

A sztenderd változat tehát nem a nyelvi értékei, szabályossága miatt, hanem szociális presztízse miatt élvez támogatottságot a társadalomban és az oktatásban. Mindazok, akiket nyelvhasználatuk miatt hátrányok érnek, tulajdonképpen a nyelvi alapú diszkrimináció áldozatai. A nákozás és a suksükölés/ szukszükölés nem azért kerül legtöbbször mellőzésre, mert nyelvészeti szempontból a sztenderd alakok értékesebbek vagy jobbak. Egyszerűen azért, mert a sztenderdváltozat a társadalmi elit saját változata (Ferenczi 2019: 197).

Nekünk kisebbségi helyzetben különösen fontos értékelnünk a nyelvjárásokat, hiszen gyakran előfordul, hogy ez a beszélő egyetlen ismert magyar nyelvváltozata. A kisebbségi beszélőközösségek pozitív nyelvi attitűdje tehát a kisebbségi nyelv fennmaradásának esélyeit növeli (Karmacs 2001: 54–141).

A Tiszapéterfalvi kistérség viszonylatában még nem készült kutatás nyelvi tudatosság témában, de tágabb körben vagyis, egész Kárpátalja szerte azonban már tájékozódhatunk a szakirodalmakból. Lakatos Katalin, például a kárpátaljai magyar iskolások nyelvi tudatát és attitűdjét vizsgálta, de úgy gondolom, társadalmi szinten is lehet hasonló eredményekre következtetni. A kutató a témában a következő eredményeket publikálta:

1. Az iskolások körében vizsgált csoport magyar-domináns kétnyelvű: gyakrabban beszél magyarul, de elismeri, hogy a boldogulásához elengedhetetlen az államnyelv ismerete is.

2. Az adatközlők felismerik, hogy nyelvhasználatuk különbözik az anyaországban használt nyelvváltozattól, a kontaktusjelenségeket kevésbé ismerik fel társalgásukban és szebbnek vélik a magyarországiak beszédét. A korosztályok beszéde között is felfedezik a differenciát, a család, szomszédok és barátok nyelvhasználatára nem tesznek csúfolódó megjegyzést. A városi tanulók tudatosabbak, és jobban ismerik nyelvünk köznyelvi változatát, míg a falusiak tájékozottabbak a dialektusok tekintetében.

3. A nyelvjárások esetében inkább távolságtartóak, sok esetben nem ismerik el, hogy nyelvjárásban beszélnének, azonban nem vélekednek a dialektusokról negatívan, ami rejtett presztízsre utal. Továbbá a legtöbb válaszadó sajnálná, ha kivesznének a nyelvjárások.

4. A megkérdezettek írásban is gyakran használnak nem sztenderd alakot, tudatosabbak azoknak a jelenségeknek a kapcsán melyek a magyar nyelvterületen elterjedtek, mint a Kárpátaljára jellemzőek vonatkozásában. A jó érdemjegyű tanulók gyakrabban adtak köznyelvi válaszokat.

5. A pedagógusok is magyar-domináns kétnyelvűek. A nyelvjárási attitűdjük távolságtartó. Érzékelik a kontaktushatásokat, mégis szebbnek vallják a saját területük beszédét. A nyelvjárást hagyomány és identitás kifejező eszközként definiálják. A sztereotípiákat nem fogalmazzák meg csak T/3 személyben. A rejtett presztízs itt is tapasztalható, ugyanis fontos számukra a nyelvjárás megmaradása. Ez arra enged következtetni, hogy a közoktatáshoz is eljut a legújabb nyelvkutatások eredményei, miszerint a köznyelvi változatot semmiképpen nem felcserélő, hanem hozzáadó szemléletben érdemes megtanítani (Lakatos 2010).

A kutató vizsgálata végén arra a következtetésre jutott, hogy a kárpátaljai magyarság viszonyulása a nyelvjárásokhoz ellentmondásos (Lakatos 2010: 83–87).

Továbbá Beregszászi Anikó és Csernicsekó István A kárpátaljai magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződése című nagy volumenű kutatása is segítségünkre lehet a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatának megismerésében, valamint nyelvi tudatuk, illetve attitűdjük elemzésében (Beregszászi–Csernicsekó 2006).

A fentiekben említettem, hogy a Tiszapéterfalvi kistérségben még nem készült hasonló témájú kutatás, azonban a Tiszapéterfalvai kistérség három községének nyelvhasználatát a szakdolgozatomban elemeztem. A felmérést tiszapéterfalvi, batári és aklilakosok körében végeztem, a látszólagosidő-vizsgálat módszerét alkalmazva három korcsoportban figyeltem meg a különbségeket. A fiatalabb korosztályt jellemzi leginkább a tudatosság mindhárom településen nyelvünk sztenderd változata és a dialektusok, valamint a szituációfüggő nyelvhasználat terén is.

A nyelvhasználat változását illetően inkább az idősebb korosztály tudott relevánsabb válaszokat adni, hiszen ők észlelik ezt a jelenséget a leginkább.

A megkérdezettek településtől és korcsoporttól függetlenül a dialektusokhoz elfogadóan, saját nyelvjárásukhoz pedig elfogultan viszonyulnak.

A nyelvjárásias beszéd tagadása vagy nem észlelése inkább az idősebbek esetében fordult elő, míg a fiatalabbak tudatosabban a nyelvjárások és a köznyelvi változat terén is,

tehát megállapíthattam, hogy a nyelvjárásokhoz való viszonyulás és a tudatos, szituációfüggő nyelvhasználat ezeknél a településeknél is javuló tendenciát mutat, hiszen a legfiatalabb korosztály, a jövő generációja vélekedik így erről. Feltételezhető, hogy ez is a fent említett oktatás módszertani változásoknak köszönhető.

Az általam korábban vizsgált három település nyelvi attitűdjében nem volt észlelhető számottevő differencia, mivel szomszédos falvakat elemeztem, Feltételezem, hogy kutatásom a Tiszapéterfalvai kistérség kapcsán is hasonló eredményekkel szolgálhat, a hipotéziseim pedig ebből a szempontból megalapozottak (Seres 2022).

## **2.5. A téma szakirodalmának rövid áttekintése**

A magiszteri munkámhoz a statisztikai adatokat Molnár József és Molnár D. István összetett tanulmánya segítségével sikerült összegyűjtenem, mely többek között a 2001-es népszámlálási adatokat Kárpátalja szintjén összesíti (Molnár – Molnár D. István 2005). Kárpátalja decentralizálásáról a Hodinka Intézet weboldalán tájékozódhattam. (Hodinka Intézet: Decentralizálás Kárpátalján)

A kétnyelvűség és a kétnyelvű környezet definiálásához külföldi nyelvészeket idéztem (Bloomfield 1993, Diebold 1964, Myers-Scotton 2006, Grosjean 1992), valamint Karmacsi Zoltán kárpátaljai nyelvész tanulmánya is nagy segítségemre volt a fogalom tisztázásában (Karmacsi 2007).

A nyelvi kontaktushatásokkal több kárpátaljai nyelvész is foglalkozik, én többek között Gazdag Vilmos kutatásaiból informálódtam (Gazdag 2014). A kódváltással és fajtáival kapcsolatban pedig egy többszerzős könyv nyújtott segítséget, amit szintén kárpátaljai kutatók írtak (Cserniczkó szerk. 2010).

Lizanec Petro A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza c. tanulmánya is sok fontos adattal szolgált számomra (Lizanec 2003). A Kiss Jenő által szerkesztett Magyar dialektológia c. tankönyv pedig nagyban hozzájárult a kárpátaljai nyelvjárások rövid jellemzéséhez (Kiss szerk. 2001).

A nyelvhasználati jelenségek bemutatásához pedig legfőképpen Cserniczkó István, Beregszászi Anikó, valamint Márku Anita értekezéseiből gyűjtöttem adatokat (Cserniczkó 1998, Beregszászi – Márku 2003, Beregszászi–Cserniczkó 2007).

Értékes nyelvészeti munkájukkal, kutatásaikkal és tanulmányaikkal nagyban hozzájárultak a magiszteri munkám kutatási anyagához. A Hiába repülsz te akárhová... c.

segédkönyvüket és Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés előadás gyűjteményüket is felhasználtam (Beregszászi–Cserniczkó 2007).

A kárpátaljai kutatások közül Dudics Katalin kutatása és doktori disszertációja különösképpen releváns, így felhasználása nagyon sok segítséget nyújtott (Lakatos 2010). Végül a szakdolgozatom témája és elemzése szintén több szempontból aktuális ezen felmérést illetően is (Seres 2022).

### III. EREDMÉNYEK

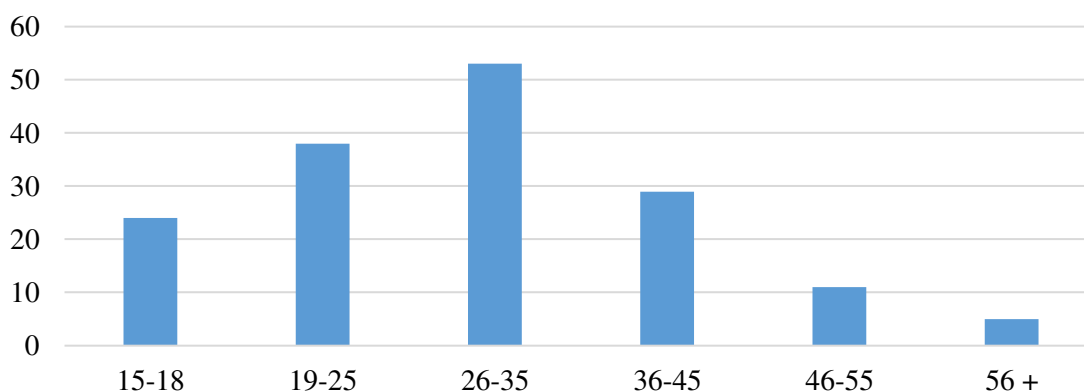
A Tiszapéterfalvai kistérség lakói körében végeztem a kutatást. Összesen 160 adatközlő töltötte ki a kérdőívet. A felmérésben csak a lakosság egy csoportja vett részt, ebben az esetben %-okról nem beszélhetünk, így elemzésemben végig valós számokkal dolgozom. Az elemzést többnyire kör, oszlop és sáv diagramok segítségével szemléltettem. A diagramokban feltüntetett számok is a kitöltők konkrét számát jelölik.

#### 3.1. A Tiszapéterfalvai kistérség adatközlőinek szociológiai megoszlása

A lakossági körben történő felméréseknél különösen fontos megvizsgálni az adatközlők szociológiai megoszlását, ugyanis ez magyarázatot adhat néhány eredmény alakulására és az esetleges szembetűnő differenciákra. Az űrlapban tehát először a kitöltők nemére kérdeztem rá.

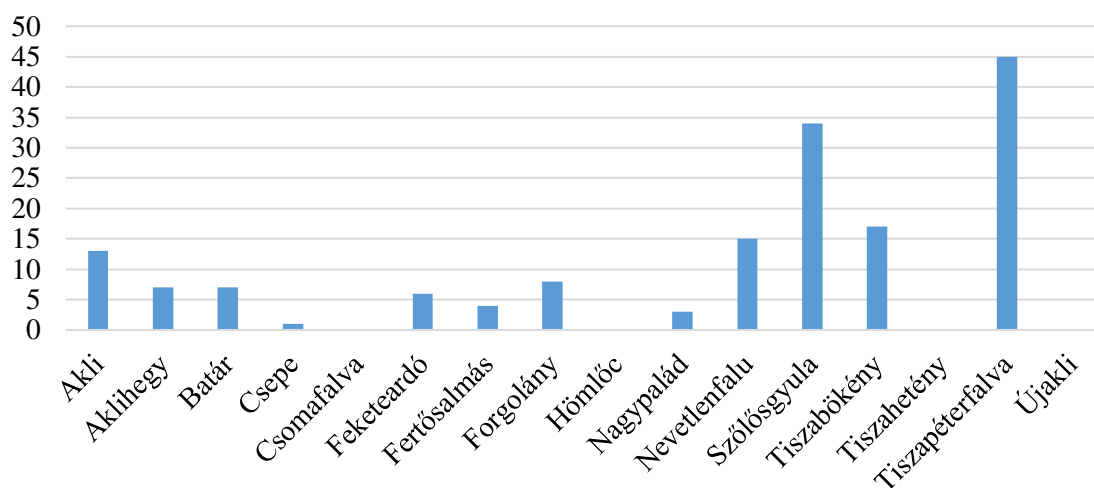
A vizsgált csoportban nagyobb számban képviseltetik magukat a nők. A 160 válaszadó közül 111 nő és 49 férfi töltötte ki a kérdőívet. A továbbiakban tehát inkább a nők véleményével találkozunk.

1. ábra. Az adatközlők kor szerinti csoportosítása N=160



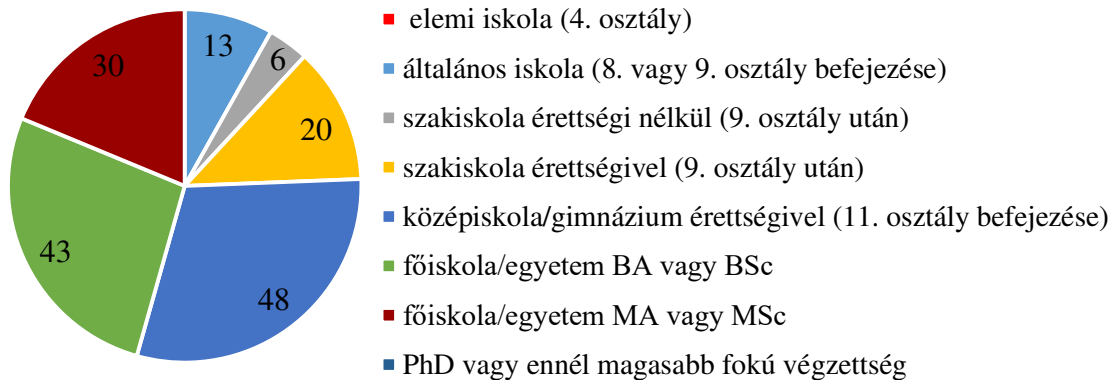
A következő jelentős adat az adatközlők kor szerinti eloszlása. A releváns válaszok okán a 15 évnél idősebb ismerőseim körében végeztem a vizsgálatot. Felső korhatárt természetesen nem határoztam meg. A kérdőív begyűjtése után próbáltam kategorizálni a korcsoportokat és a következőképpen alakultak: a 15-18 évesektől 24 választ kaptam, a 19-25 évesek korcsoportjából 38-an töltötték ki a kérdőívet, a legtöbb válaszadó a 26-35 év közötti, a 36-45 évesek közül 29 adatközlő volt segítségemre, a 46-55 éves korosztálynál már ez a szám 11-re csökkent és csupán 5, 56 évnél idősebb személy küldött választ a kérdéseimre. Tehát a kor szerinti eloszlásnál az derült ki, hogy a következőkben többnyire a fiatalabbak, pontosabban a fiatal felnőttek válasza olvashatók.

**2. ábra. Az adatközlők lakhelye N=160**



A kutatás meghatározó eleme a válaszadók lakhelye, ugyanis a vizsgált 16 település közül van néhány falu, ahol ukrán anyanyelvű lakosok vannak többségben. A település demográfiai adatai, főként a nyelvek aránya nagy befolyással lehet például a kontaktusjelenségek használatára. Amint az a 2. ábrán látható, a legtöbb adatközlő tiszapéterfalvi (45), valamint szőlősgyulai (34) lakos, nagyobb számban még tiszabökényi, nevetlenfalui, illetve akli lakosok töltötték ki a kérdőívet, több válaszadó forgolányi, aklihegyi, batári, valamint feketeardai. Azonban az olyan falvaknál, mint Újakli, Tiszahetény, Hömlőc, Csomafalva, ahol magas, vagy magasabb az ukrán anyanyelvűek többsége, mint a magyaroké, egyáltalán nem számolhattam kitöltőket. Fentebb a kutatópont bemutatásánál ezek az adatok bővebben olvashatók. A számok alakulása azzal magyarázható, hogy Tiszapéterfalva, a kutatópont központja és a szülőfalum is egyben, valamint több kutatást is végeztem már a településen, így készségesebbek voltak az adatközlők, de az olyan településeken, amelyek ukrán többségűek viszonylag kevés magyar ismerősöm van. A kérdőív elsősorban a magyar nyelvváltozatokat vizsgálja, így az ukrán anyanyelvűek nem lehettek a segítségemre.

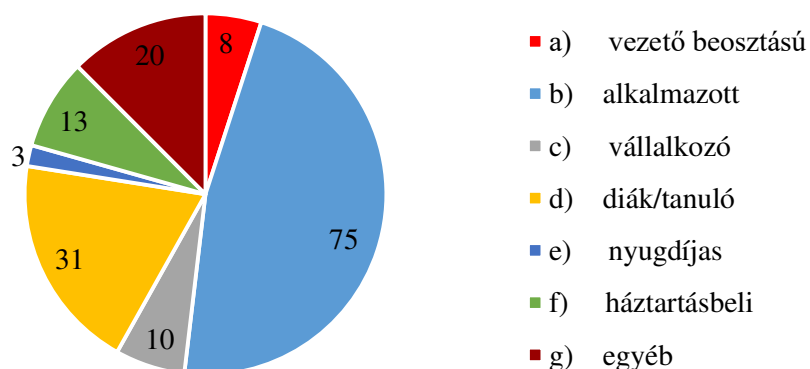
### 3. ábra. Az adatközlők legmagasabb fokú végzettsége N=160



Az iskolázottság azért mérvadó szempont, mert véleményünk jelentősen formálódhat tanulmányaink során, így az olvasottság, tájékozottság ennél a kérdőívnél is befolyásoló tényező lehet.

A legmagasabb iskolai végzettség a vizsgált csoportnál a főiskola/egyetem MA vagy MSc fokozata, amivel 30 személy rendelkezik. A legnagyobb számban az érettségi megszerzését és a 11. osztály befejezését tüntették fel a válaszadók, de a kitöltők közül sokan, majdnem hasonló arányban rendelkeznek alapfokú képesítéssel is. Jellemző még az adatközlők körében a szakiskolai végzettség, esetenként érettségi nélkül, valamint 18 válaszadó az általános iskolát fejezte be. Tehát a csoport túlnyomó többsége rendelkezik érettségivel, és a kitöltők csaknem fele 73 válaszadó, felsőfokú intézményben is tanult. Általánosságban tehát elmondható, hogy a felmérésben résztvevő személyek körében az iskolázottság aránya magas.

### 4. ábra. Az adatközlők foglalkozása N=160



A nyelvi és nyelvjárási tudat függvényében fontos, hogy a válaszadók milyen társadalmi körökben töltik idejük nagy részét, tehát milyen munkahelyi beosztásban dolgoznak, ez ugyanis hatással lehet arra, hogy mikor, milyen nyelvet vagy nyelvváltozatot alkalmaznak, illetve hogyan viszonyulnak a nyelvjárásokhoz.



Amint az a 4. ábrán látható, jelentős az alkalmazottak száma, de a fiatalabb korosztály számos képviselője miatt többen vannak, akik még tanulnak. Az egyéb kategóriát is többen jelölték, de nem fejtették ki a konkrét foglalkozásukat. Ezen kívül a csoportban 13 adatközlő háztartásbeli, ez a nők magasabb arányának köszönhető, valamint 10 kitöltő vállalkozó. 8 személy vezető beosztásban dolgozik és 3 válaszadó nyugdíjas. A kiemelkedő számú középbeosztás a csoport életkori adataira enged következtetni, ugyanis a fiatalabb korosztálynál még nem jellemző a magasabb beosztás.

A magiszteri munkám egyik fontos témaköre a kétnyelvűség valamint a magyar nyelvre gyakorolt kontaktushatások, emiatt lényeges megtudni, hogy a válaszadók milyen anyanyelvűnek vallják magukat, illetve azt is, hogy vannak-e a csoportban olyanok, akik két nyelvet is egyaránt az anyanyelvüknek tartanak.

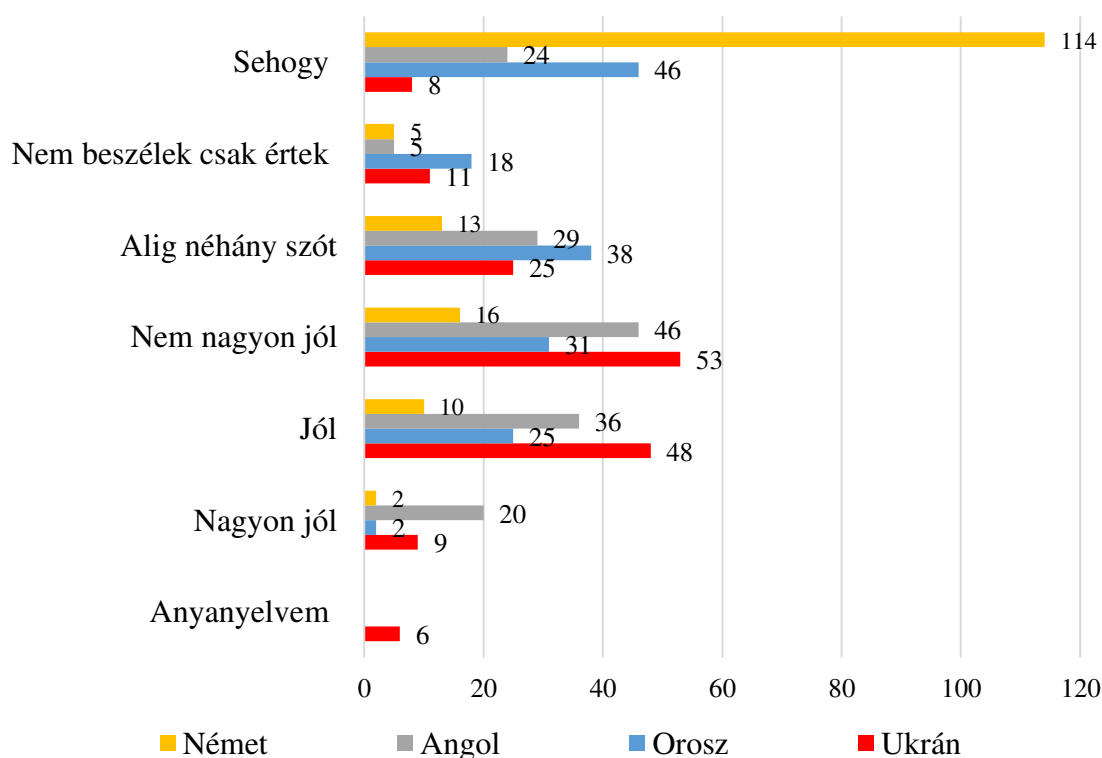
A felmérés során kiderült, hogy 157 kitöltő vallja magát magyar anyanyelvűnek, továbbá 7 adatközlő jelölte, hogy az ukrán (is) az anyanyelve, 1 válaszadó pedig orosz anyanyelvű.

A kitöltők szociológiai adataiból tehát megtudhattuk, hogy a megkérdezettek többsége nő. Az életkor szerinti eloszlásnál a fiatal felnőttek vannak többségben, az iskolázottság szintje magas és a legtöbben középbeosztásban, alkalmazottként dolgoznak vagy még diákok.

### **3.2. A Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak nyelvi tudata**

A nyelvi tudatot nagyban befolyásolhatja a beszélő nyelvtudása. A kétnyelvű környezet hatásai, valamint több nyelv ismerete hatással lehetnek nyelvhasználatunkra. Először tehát megvizsgáltam az adatközlők nyelvtudási szintjét a magyar, ukrán, orosz, angol és német nyelv tekintetében.

**5. ábra. Az adatközlők nyelvtudásának szintje N=160**



Az 5. ábrán megfigyelhetjük, hogy az kitöltők körében az ukrán nyelv ismerete a legjellemzőbb. Hipotézisem igazolódott, ugyanis országunk államnyelveként nem véletlen, hogy 6 személy anyanyelveként tekint erre a nyelvre, bár az előző kérdésnél 7 kitöltő nyilatkozott így. Az ország államnyelveként térségünkben sem ritka, hogy kétnyelvű családok alakulnak, így lehetséges, hogy egyszerre több nyelvre tekintenek anyanyelvükként az adatközlők. A többi idegen nyelvhez képest is magas az ukrán nyelvet beszélők száma, összesen 141 válaszadó vallja magáról, hogy valamilyen szinten tud kommunikálni ezen a nyelven.

Továbbá aránylag nagyobb számban vannak az angol, illetve az orosz nyelv beszélői is. Az angol nyelv az utóbbi időkben elengedhetlenné vált, főleg a külföldi elboldogulás során, így különösképpen a fiatalabb korosztály, ezt felismervén igyekszik minél jobban elsajátítani azt, amire mára egyre több hatékony módszer adott.

Az orosz nyelvtudás inkább az idősebb korosztálynál jellemző, ami nagyrészt annak köszönhető, hogy az idősebbek a rendszerváltás előtt jártak iskolába, amikor az orosz nyelv volt a meghatározó.

Ezekből az adatokból arra lehet következtetni, hogy a leginkább szláv nyelvek hatását lehet majd megfigyelni a kitöltők magyar nyelvváltozatában is, hiszen egész Kárpátalja szerte is ez a jellemző (Gazdag 2018, Gazdag 2021).

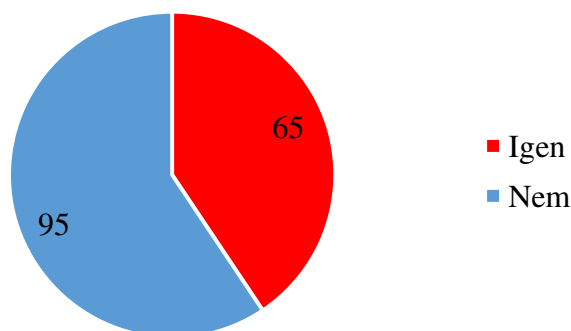
A továbbiakban a kitöltők szituációfüggő nyelvválasztását vizsgáltam, amit nagyban befolyásolhat a fentiekben elemzett nyelvtudási szint. A válaszadók a családtagjaikkal, barátaikkal, ismerőseikkel és szomszédjaikkal is szinte kizárólag magyarul beszélgetnek. 18 kitöltőnek valószínűleg vannak ukrán nyelvű barátai is, akikkel természetesen hozzájuk alkalmazkodva kommunikálnak. 7 adatközlő szomszédjaival is szokott ukránul beszélgetni. Csupán 5-en tudnak a családtagjaikkal az állam nyelvén társalogni. Egyéb idegen nyelvek csak a barátok közötti társalgásnál figyelhetők meg, itt feltételezhetően külföldi barátokról nyilatkoztak a kitöltők.

Templomban, boltban, vendéglőben, szórakozóhelyen, munkahelyen/iskolában, orvosi rendelőben, postán, hivatalban és idegen megszólításakor is, ha csak lehetséges anyanyelvüket alkalmazzák a válaszadók. Természetesen helyszíntől függően jelentős mértékben előfordul az ukrán nyelv használata is, ha az szükségeltetik a boltokban, vendéglőkben vagy szórakozóhelyeken. Egyesek munkahelye is igényeli az államnyelven való kommunikálást, de hivatalosabb színtereken, mint az orvosi rendelő, posta vagy bármilyen hivatal már a nyelvtörvény is kötelezi (Csernicskó–Hires-László–Karmacsi–Márku–Máté–Tóth-Orosz 2020). A Tiszapéterfalvai kistérségben lakó magyarok bármikor, bárhol találkozhatnak ukrán anyanyelvűekkel, így idegen megszólításakor is több esetben ezt a nyelvet alkalmazzák.

A médiafogyasztási szokásoknál is a magyar nyelv dominál. Néhányan megnézik vagy meghallgatják a híradót és időjárás-jelentést vagy a sportközvetítéseket ukránul is. Az angol nyelv inkább csak a fiatalok körében a filmek sorozatok nézésénél jelentkezik.

Kárpátalján nem ritka, hogy a beszélők nem csupán megválogatják, hogy milyen szituációban melyik nyelvet fogják alkalmazni, hanem egyazon beszélgetésen belül is nyelvet válthatnak (Csernicskó szerk. 2010: 98), ha a körülmények úgy adódnak. A következő kérdésekben ezekre a szituációkra és a kódváltás miértjeire kerestem a választ.

**6. ábra. Előfordult már, hogy egy beszélgetésen belül nyelvet váltott? N=160**



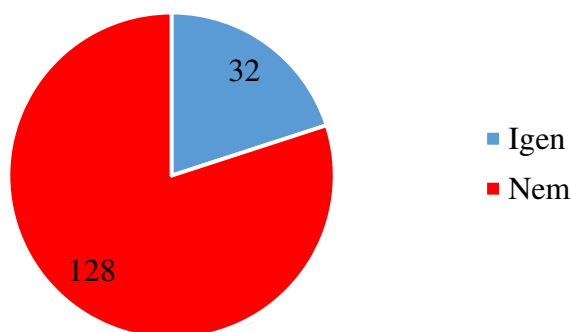
A válaszadók többsége, 95 kitöltő azt nyilatkozta, hogy vele még nem fordult elő, hogy egy társalgáson belül kellett nyelvet váltania, 65 kitöltő azonban már került ilyen helyzetbe. Ennek pedig a leggyakoribb oka nyilatkozásaik szerint, a szolidaritás (Csernicskó szerk. 2010: 100): „Csatlakozott egy olyan személy a beszélgetéshez, aki nem értette azt a nyelvet, amelyen éppen beszéltem, ezért váltottam, hogy ő is értse.”, „...amikor láttam, hogy beszélgető partneremnek nehezebbre esik magát magyarul kifejezni, áttértünk az ukrán nyelvre”, „Családunkba egy ukrán anyanyelvű hölgy házasodott be, akivel ukránul, magyarul, illetve angolul is szoktunk beszélni.” „Az egyik jó barátom ukrán nyelvű, mikor ő is csatlakozik a magyar beszélgetéshez, ukrán nyelvre váltunk.”.

Több esetben megfigyelhető a kitöltés (Csernicskó szerk. 2010: 100) is az adatközlőknél: „Például mikor valakivel magyarul beszélek, és az illető tud ukránul is akkor a szót, amit nem tudom gyorsan kimondani magyar nyelven akkor mondom ukránul”, „Olykor előfordul, hogy másik nyelven könnyebben tudom kifejezni magam.”, Magyarul beszélek az az anyanyelvem ,de Ausztriában vagyok hosszú ideje így valamikor valaminek a megnevezése hamarabb jut eszembe németül mint magyarul.”.

A beszélőpartner részéről adott státuszjelzés (Csernicskó szerk. 2010: 100) is adott okot a kitöltőknek a kódváltásra: „Katonai poszton magyarul szóltam, ukránul kellett vissza válaszolni.”, „Az orvosom, aki tisztán beszél magyarul egy másik orvos jelenlétében már ukránul beszélt hozzám.”

Ritkábban, de előfordult, hogy a megkérdezetteknek a társalgási helyzet megváltozása (Csernicskó szerk. 2010: 100) miatt kellett nyelvet váltaniuk „Már egy éve az Ukrán-orosz fronton harcolok a magyar anyanyelvű bajtársaimmal együtt, ebből adódóan gyakran előfordul a nyelv váltás”.

**7. ábra. Előfordult-e már önnel, hogy szándékosan ki akart valakit zárni egy beszélgetésből, ezért váltott nyelvet? N=160**



Az általános kérdés után konkrétan rákérdeztem egy-egy kódváltást előidézhető okra. Az előző kérdésben senki nem vallotta azt, hogy amiatt váltott volna nyelvet, mert ki akart

zárni valakit, hanem inkább a szolidaritás volt a jellemző, de a konkrét kérdésben már 32 válaszadó elismerte, hogy néha emiatt is kezd el egy másik nyelvet alkalmazni. Ez legfőképpen a fiatal felnőttek vagy középkorúaknál jellemző. Konkrétan ugyan nem kérdeztem rá és csak a következőkben olvashattam erre utalásokat, de valószínűsíthető, hogy ez a korosztály a gyermekeit akarja így módon kizárni olyan beszélgetésekből, amelyek nem tartoznak rájuk.

A nyelvi játékoság (Cserniczkó szerk. 2010: 101) indoka sem merült fel az előző kérdéseknél, de még jó, hogy a továbbiakban erre is konkrétan rákérdeztem. 74 adatközlő vallja azt magáról, hogy emiatt is szokott nyelvet váltani, de az indoklásokból kiderült, hogy sokan félreértelmezték a kérdést és újra a kitöltésre, szolidaritásra vagy éppen a kizárásra hoztak fel példákat. Néhányan azonban valóban kódot változtatnak ezen indok miatt is: „Mert például a vicc ukránul nem ugyan úgy hangzik, mint amikor lefordítom magyar nyelvre!”, „Ha egy viccet mesélek, és annak az adott nyelven van értelme.”, „Sok szólás vagy tréfa értelme megváltozik, ha lefordítják”, „Gyakori, vannak nagyon jó ukrán kifejezések, amit elcsentünk, és beépítjük a beszédünkbe. Lehet az szó, szókapcsolat, közmondás, pl.: *не даї Бogy...i так дальше*:)”, „Egy-kettő = *раз – раз*”, „viccből szoktunk magyar szavakat mondani ukrán végződéssel”.

A kódváltás tehát gyakori eleme a kárpátaljai magyar nyelvhasználatnak, de az elemzéséből kiderült, hogy a Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak is meghatározza mindennapi beszédét. A fentiekben olvashatjuk, hogy a megkérdezettek milyen okokból építenek be magyar társalgásukba egy idegen nyelvet és milyen körülmények befolyásolhatják ezt a nyelvváltást.

A szakirodalommal ellentétben (Cserniczkó szerk. 2010: 102), a kitöltők a kódváltásnál legfőképpen az ukrán nyelvre asszociáltak, az orosz nyelvre váltás szinte egyáltalán nem merült fel, valamint egyéb idegen nyelvek csupán a külföldön munkát vállaló válaszadók körében volt helyenként olvasható.

Összességében tehát kiderült, hogy az a hipotézisem, miszerint a vizsgált csoport körében lesznek olyanok, akik egyszerre több anyanyelvűnek vallják magukat és a mindennapokban akár két nyelvet is egyaránt alkalmaznak beigazolódott, hiszen nyilatkozatukkal és számos példával, akár a kódváltás kapcsán is alátámasztották ezt a feltételezésemet. Az idegen nyelvtudás az ukrán nyelv esetében a legmagasabb, ezt követi az angol és az orosz nyelv, az utóbbi nyelvek használata különböző szituációkban vagy egyazon beszélgetésben azonban nem, vagy csak nagyon ritkán merültek fel a Tiszapéterfalvai kistérség vizsgált csoportja körében. Ezek alapján feltételezhető, hogy a

kitöltők magyar nyelvhasználatát is az ukrán nyelv befolyásolja leginkább. Továbbá beigazolódott, hogy a megkérdezettek a felsorolt indokok alapján tudatosan váltanak nyelvet a különböző szituációknak megfelelően.

### **3.3. A Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak nyelvjárási tudata**

A nyelvjárási tudatosság egyik alapja, hogy a beszélő először is definiálni tudja a kifejezés fogalmát. Így megkérdeztem az adatközlőket, véleményük szerint mi a nyelvjárás.

A 160 kitöltőtől rengeteg meghatározást olvashattam, azonban akadtak olyanok is, akik nem kívántak választ adni kérdésekre, vagy egyszerűen elismerték, hogy nem tudják definiálni a kifejezést.

A különféle meghatározásokat próbáltam kategorizálni és összességében elmondható, hogy a legtöbb, körülbelül 95 válaszadó, egy adott település vagy tájegység jellegzetes nyelvhasználatát érti a nyelvjárás szavunk alatt: *„Adott településre vagy régióra jellemző nyelvhasználat.”*, *„A nyelvjárás olyan szavak használatát jelenti, amelyek egy bizonyos régióra vonatkoznak, és eltérnek a szendertől.”*, *„Valamely nyelvnek vidékek szerint elkülönült változatai.”*, *„Amikor valamilyen szót az adott területen máshogy mondanak, például Kárpátalján a zsömlét bulacsának mondjuk, vagy a papucsot topánnak.”*, *„Az adott hely sajátos szójárása, amikor akár több nyelvből tevődik össze, vagy csak a kiejtése változtatja meg az általánostól.”*, *„Egy bizonyos közegben helyi szavak használata, rövidítés, más nyelvekből való kifejezések használata.”*

Továbbá 20 válaszadó utalt arra, hogy a nyelvjárás a nyelv egyfajta módosulása vagy egy szó, kifejezés *„másképpen”* való kimondását jelenti, illetve többen még úgy is hivatkoztak rá, mint az „eredeti” szavaktól való eltérés: *„A nyelv kissé módosult változata.”*, *„Pl. amikor egy szó, amit ismersz és tudod mi az, azt a másik fél máshogy hívja, de ugyanazt jelenti.”*, *„Amikor szavakra más kiejtés terjed el, mint az eredeti szó.”*, *„A saját anyanyelvemen belül egy másik beszéd stílus.”*, *„Amit kiskorom óta hallok a nagyszüleimtől, szüleimtől. Régi szó kicsit másképp.”*, *„Szavak átformálása.”*

A fentiekben olvasható, hogy több megkérdezett is egyetért abban, hogy a nyelvjárás valamiben más, ám ezt a másságot többen az idegen szavak és kifejezések magyar beszédünkbe való bevonására értették: *„Más nyelvekből átvett szavak használata.”*, *„Amikor kölcsönzavak használunk.”*, *„Bizonyos idegen szavak használata.”* Jelentős számú adatközlő a válaszaiban gyakran említést tett más nyelvekből való kölcsönzésekre, ami még inkább alátámasztja a kétnyelvű közösség befolyását, valamint a különböző

kontaktushatásokat (Lizanec 1992, Cserniczkó 1998, Beregszászi–Márku 2003: 179–207, Beregszászi–Cserniczkó 2007: 68–69, Lakatos 2010: 25), a Tiszapéterfalvai kistérség lakosainak magyar nyelvváltozatában. Már ennél a bevezető kérdésnél is a legtöbb esetben kitűnik a vizsgált csoport nyelvjárási tudata, hiszen a meghatározásokból kiderül, hogy a beszélők felismerik a nyelvüket ért kontaktushatásokon kívül azt is, hogy a nyelvjárás anyanyelvünk az a változata, mely tájegységként különböző lehet. A dialektusokkal kapcsolatosan negatív, távolságtartó megnyilvánulásokra a definíciókból nem lehetett következtetni.

A kitöltők között akadtak olyanok is, akik régies beszédnek, megszokásnak, hagyományörzésnek vagy éppen a falusiak beszédéeként titulálták a nyelvjárást. Ezek a válaszok kapcsolódnak a következő kérdésemhez is, ugyanis a meghatározások után érdekelt, hogy a lakosok szerint a dialektus pontosan kikre lehet jellemző.

56 megkérdezett osztja azt a véleményt, hogy a nyelvjárásias beszéd a vidékiekre és a falusiakra jellemző. Az adatközlők mindegyike falun él, ebből pedig arra lehet következtetni, hogy saját beszédüket is nyelvjárásiasnak vallják, illetve felismerik azt, hogy nyelvváltozatuk valamilyen szinten különbözik a sztenderdtől. Továbbá beigazolódnak a szakirodalomban felvetett állítás, miszerint a kárpátaljai magyaroknál a nyelvjárás elfogadottabb, mivel a magyar közösség legnagyobb része falun él (Molnár–Molnár D. 2005, Cserniczkó 1998: 40–41).

A vizsgált csoport a különbséget beszédükben az anyaországban hallott magyar nyelvhez viszonyítva észleli. Ennek oka, hogy többeket érhetett hátrányos megkülönböztetés, amikor magyarországiakkal társalogtak, nem véletlen tehát, hogy 31 kitöltő úgy vélekedik, hogy a nyelvjárás a külhoni magyarokra, a kárpátaljaiakra, a székelyekre vagy a csángókra jellemző. A szakirodalom ezen megnyilvánulások okait a kárpátaljai magyaroknál a fentebb is említett nagyobb számú falusi közösségre (Molnár–Molnár D. 2005, Cserniczkó 1998: 40–41), valamint a kisebbségi nyelvhasználat regionalitására (Kiss szerk. 2001: 154), az általánosan alacsonyabb végzettségre (Beregszászi–Cserniczkó–Orosz 2001: 68–74), valamint a nem anyanyelven végzett tanulmányokra vonatkoztatja. A Tiszapéterfalvai kistérség vizsgált csoportjának zöme azonban felsőfokú végzettséggel is rendelkezik, így ezt a véleménynyilvánítást a megkérdezettek falusi közösséghez való tartozása magyarázza.

A differenciát 14 kitöltő észleli a nyelvjárászigeteinken (Kiss szerk. 2001: 294), hiszen a nagydobronyaiak és beregrákosiak, valamint a viskiek beszédét tartják nyelvjárásiasnak. A nagyobb különbséget, saját nyelvváltozatukkal összehasonlítva, a palóc

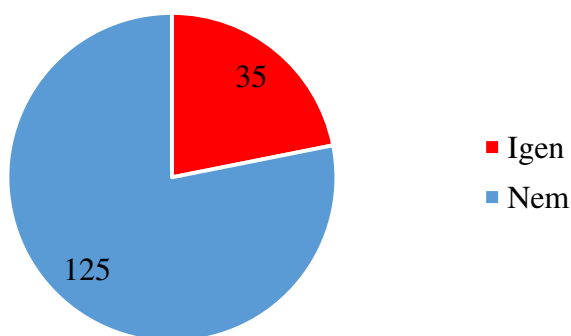
jelleg, valamint a mezőségi nyelvjárásokhoz való kapcsolat okán vélték felfedezni. A Tiszapéterfalvai kistérségben élők magyar nyelvváltozatai azonban nem alkotnak ilyen egységes csoportot (Kiss szerk. 2001: 292).

16 válaszadó a dialektust valamilyen elavult, régi nyelvhasználatként elkönyvelve az idősek körében véli elterjedtnek.

Néhányan inkább a városiak nyelvváltozatát érzékeli nyelvjárásiának és a 160 megkérdezett közül csupán 10 kitöltő vélekedik úgy, hogy a dialektus valamilyen formában minden beszélőnél előfordul.

A tudatosság kérdése ezeknél a válaszoknál esetenként megkérdőjelezhető, azonban az kiderült, hogy minden kitöltő felismer valamilyen differenciát. A kérdőív összeállításánál feltételeztem, hogy ez így lesz, így a pontosabb eredményekért egy konkrétabb kérdést is szántam a különbségekre való rávilágításra.

#### 8. ábra. Ön másképpen beszél a városiakkal, mint a falusiakkal? N=160



Mivel a válaszadók falvakban élnek, ezért itt a kérdés leginkább arra vonatkozik, hogy változtatnak-e nyelvhasználatukon, ha városi lakosokkal beszélnek. A 8. ábrán látható, hogy 35 kitöltő másképpen beszél a városiakkal. Ezután megkértem az adatközlőket, hogy indokolják meg, miért következik be a változtatás. 9 kitöltő úgy véli, a városiak nem értik meg a falusi nyelvhasználatot: „a városiak sokszor nem is értik meg a falusi beszédet!”, „Falusiak sokkal többet megértenek tajszólassal, néha a városiaknak idegenek a szavak.”, „Mert a városi nem érti meg az én beszéd stílusomat, ezért meg próbálok az ő nyelvén beszélni.”

Továbbá több esetben kifejezték a válaszadók, hogy a városiak „szókincse” más, vagyis egyfajta magasabb presztízst társítanak a városiak nyelvhasználatához. Beszédük felsőbbrendű megítélése azonban a falusi beszéd alulértékelésére és negatív megkülönböztetésére mutat rá, amire itt több alkalommal is utaltak a kitöltők: „Ne gondolják, hogy falusi paraszt vagyok.”, „Mert a városiak sokkal kultúráltabbak, mint a



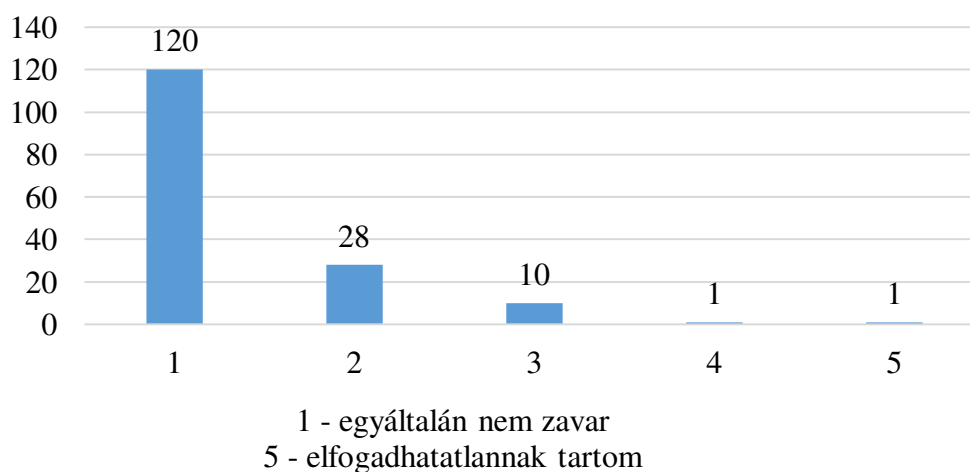
*falusiak*”, „Zavarja a városiakat a tájszólás.” „A falusiak szókészlete (tisztelet a nagyon nagyszámú kivételnek) kevésbé sokszínű, mint a városiaké, hisz ott nagyobb lehetőségük van szókincsük kibontakoztatására.”.

Tehát a hipotézisem, miszerint a Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak vizsgált csoportja a városban élőkkel szemben a köznyelvet alkalmazza, csak részben igazolódott be, hiszen a többségük nem módosít nyelvváltozatán. Azonban 35 kitöltő, aki ezt mégis megteszi az általam feltételezettek miatt, vagyis a városiak műveltebbnek titulálása és a falusiak „parasztos” nyelvjárásias beszédének lenézése következtében teszi. Ez az attitűd pedig, ahogy a szakirodalom is említi, a parasztság lenézésének pszichológiai vonatkozásaival függ össze. (Kiss szerk. 2001: 222–224).

Többnyire a fent olvasható okokból váltanak nyelvváltozatot az adatközlők, de néhány megkérdezett a városiakkal való társalgás során nem csupán nyelvváltozatot, hanem nyelvet változtat, hiszen ezek a kitöltők úgy vélik, Kárpátalján, a városokban inkább az ukrán nyelv használatával tudják megértetni magukat azért, mert „a városban ukránul beszélnek”. Megfigyelhetjük, hogy szinte minden kérdésre adott válasznál kiütözik a kétnyelvű környezet hatása, így a vizsgált csoport magyar nyelvváltozatának vizsgálatakor elengedhetetlen e tényezőt is minden esetben figyelembe venni.

A következő kérdéseknél a nyelvjárás tudatosság mellett a dialektusokkal kapcsolatos attitűdökre is kitértem.

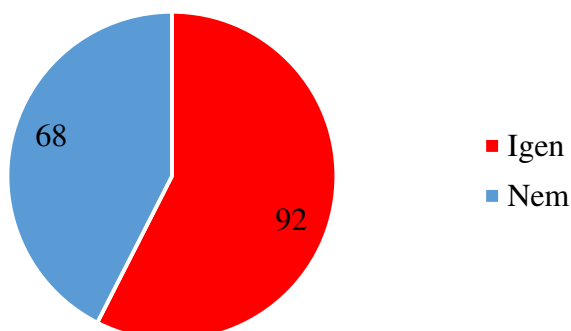
### 9. ábra. Mennyire zavarja önt, ha valaki nyelvjárásban beszél? N=160



Ahogy a 9. ábrán látható a válaszadók túlnyomó többségét egyáltalán nem zavarja, ha valaki nyelvjárásban beszél, a kérdésre semlegesen 10 kitöltő reagált és negatív viszonyulás csupán két megkérdezett válaszában megfigyelhető. Az előző kérdésekből kiderült, hogy a válaszadók a falusi beszédet nyelvjárásiasnak vélik, így ebből következően saját nyelvhasználatuk, vagyis a falusiak dialektusa nem zavaró a számukra. Az azonban,

hogy önmaguk nyelvhasználatát valóban nyelvjárásiasnak titulálják-e, csak a következő kérdésnél derül ki.

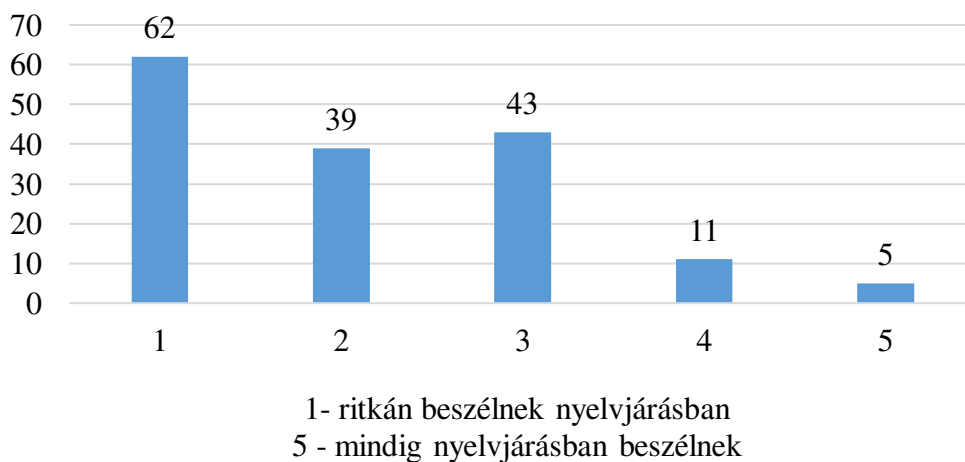
**10. ábra. Ön beszél nyelvjárásban? N=160**



Az eddigi eredményekkel ellentétben a megengedőbb hozzáállás, valamint a falusi környezet nem feltétlenül jelenti azt, hogy a válaszadók elismernék magukról, hogy nyelvjárásban beszélnek. A 10. ábrán látható, hogy a megkérdezettek többsége tudatos saját dialektusát illetően, de jelentős számú kitöltő tagadja, hogy nyelvhasználata nyelvjárásias lenne. A válaszok alakulását nem lehet sem a kor, sem az iskolázottság szintje, sem pedig a nemek arányával összefüggésbe hozni, hiszen a válaszok teljesen egyéni módon alakultak. A 68 kitöltő a nyelvjárás esetleges presztízsvesztése (Kiss szerk. 2001: 218–219) miatt valószínűleg szégyellte beismerni, hogy nyelvjárásban beszélne, vagy a szó téves definiálása okán tényleg nem érzékeli nyelvváltozatát nyelvjárásiasnak.

A következő kérdésnél kitértem az adatközlők környezetének nyelvhasználatára, hiszen ez nagymértékben befolyásolja a megkérdezettek nyelvhasználatát és nyelvi attitűdjét is.

**11. ábra. A közvetlen környezetében és családjában mennyire jellemző a nyelvjárásias beszéd? N=160**



Megfigyelhető, hogy a kitöltők zöme a családjában és közvetlen környezetében sem érzékeli, legalábbis nem gyakran véli felfedezni a nyelvjárási elemeket, így nem véletlen, hogy néhányan saját beszédüket sem vallják nyelvjárásiaknak.

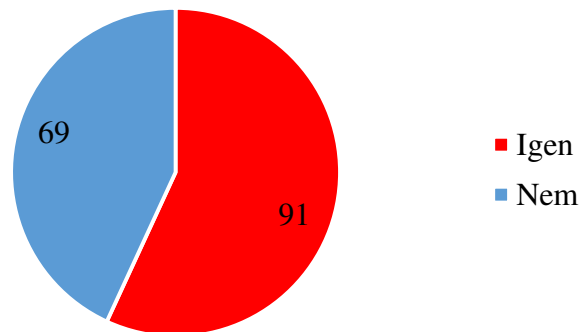
Kiderült, hogy nagyszámban vannak, akik úgy gondolják, nem használnak dialektust, tehát valószínű, hogy a kifejezést illetően a definíciójuk téves. Vajon a sztenderd vagy köznyelvi változat fogalmakat meg tudják-e határozni, illetve hogyan jellemeznék nyelvhasználatukat? Erre adhat választ a következő kérdés, ami azt taglalja, hogy az adatközlők szerint mi a sztenderd vagy köznyelvi nyelvváltozat. A kitöltők zöme nem kívánt erre a kérdésre válaszolni, ami azt jelentheti, hogy nem ismerik a fogalom jelentését. Azok közül, akik választ adtak, a legtöbben úgy vélik, hogy a sztenderd olyan nyelvváltozat, amelyet általánosan mindenki használ és mindenki megért: „...*amelyet általánosan elfogadottak és használtak a társadalomban*”, „*Valamilyen nyelvnek az egységes változata, amit mindenki beszél.*”, „...*legtöbben ezt használjuk.*”, „...*amit legtöbben beszélnek*”.

Néhányan nyilatkoztak úgy, hogy az iskolákban, médiában és hivatalokban használatos beszédforma: „*Nyelvünk az a változata, amelyet az iskolában tanítanak, amit írásban használnak.*”, „*A rádióban, tv-ben használt nyelv.*”, „*A sztendert nyelvváltozat az, amit az iskolákban is tanítanak, illetve a közmédiákban is használnak.*”

Többen „*irodalmi nyelv*”-ként hivatkoztak a fogalomra: „*A sztenderd nyelvváltozat az irodalmi/ szótári forma használata.*”, „...*amit a művekben használnak, vagyis ami a többnyire elfogadott.*”, „*A tanult, irodalmi nyelv.*”

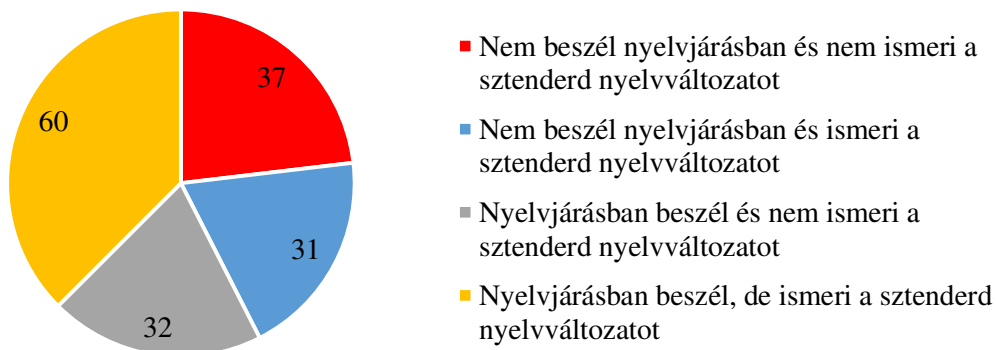
Összességében az adatközlők többnyire a *mindenki által használt nyelvváltozatként* tekintenek nyelvünk köznyelvi formájára, csak néhányan voltak olyanok, akik egyfajta szabványnak vagy irodalmi nyelvnek tartják a sztenderd nyelvváltozatot. A következő kérdés erre reflektálhat, hiszen ha mindenki által használt nyelvváltozatról nyilatkoznak, illetve korábban többen azt állították, hogy nem beszélnek nyelvjárásban, akkor érdemes megvizsgálni, hogy beszélői-e a sztenderdnek.

**12. ábra. Véleménye szerint, ön ismeri a magyar nyelv sztenderd/ köznyelvi nyelvváltozatát? N=160**



A 12. ábrán megfigyelhető, hogy az eredmények egy híján pont ugyanolyan arányban alakultak, mint a nyelvjárási beszéd felmérésénél. Ez alapján arra lehetne következtetni, hogy aki elismeri magáról, hogy dialektust használ, az ismeri nyelvünk sztenderd változatát is, de az összesített eredmények más adatokkal szolgáltak.

**13. ábra. Nyelvjárási beszéd és a sztenderd nyelvváltozat ismerete (összesített) N=160**



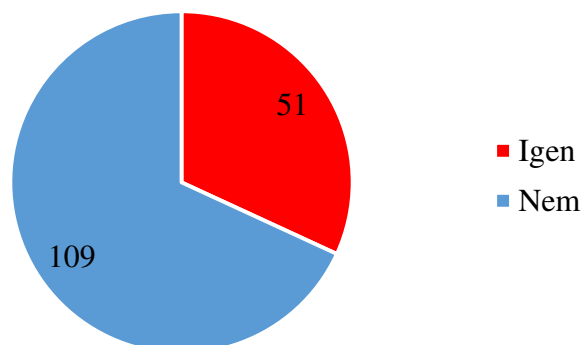
A fenti ábrán jól látható, hogy a válaszadók közül 37 adatközlő nem mondja magát nyelvjárásban beszélőnek, viszont a sztenderd nyelvváltozatot sem ismeri, ezeknél a kitöltőknél nem jellemző a tudatos nyelvhasználat, hiszen ha azt vallják magukról, hogy nem ismerik nyelvünk köznyelvi változatát, akkor egyértelmű, hogy dialektus jellemzi beszédüket, ezt azonban a téves definiálás miatt nem tudhatják, vagy csak nem szeretnék bevallani.

További 31 kitöltő is azt állítja, hogy nem használ dialektust, ők azonban azt nyilatkozták ismerik nyelvünk köznyelvi változatát, viszont, ha az utóbbi állításuk igaz, akkor itt világosabban lehet arra következtetni, hogy tudják, de szégyellik beismerni, hogy beszédük nyelvjárásiak. 32 kitöltő azonban vállalja, hogy dialektust használ, a sztenderd változatot viszont nem ismeri. 60 megkérdezett mondható a leginkább tudatos

nyelvhasználónak, hiszen beszédüket nyelvjárásiasnak nyilvánították, de ismerik nyelvünk köznyelvi változatát is, azt azonban, hogy képesek az általuk ismert nyelvváltozatokat különböző szituációktól függően alkalmazni csak a következő kérdéseknél derült ki.

A továbbiakban arra kerestem a választ, hogy a kitöltők hogyan viszonyulnak a nyelvjáráshoz, és ha a korábbi eredményekből feltételezhetően valóban szégyellik dialektusukat, mi okból teszik azt.

#### 14. ábra. Előfordul, hogy szándékosan kerül a nyelvjárásias beszédet? N=160



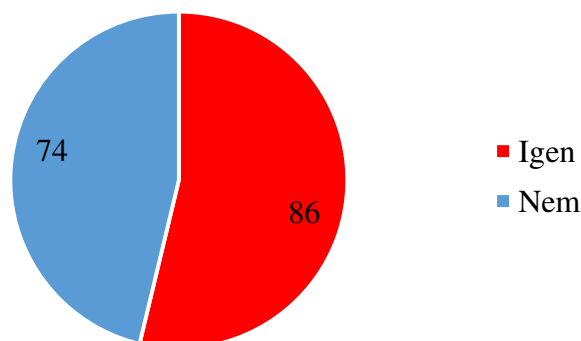
14. ábra megmutatja, hogy a kitöltők többsége nem kerül a nyelvjárásias beszédet, legalábbis az általános kérdésfeltevésnél így nyilatkoztak, a későbbiekben viszont konkrét szituációk kapcsán is megkérdeztem őket erről. Az 51 válaszadó közül, aki mégis igyekszik mellőzni a dialektust, a legtöbben már itt is nyilvánították, hogy bizonyos szituációkban ezt érzik helyénvalónak: „...elkerülöm, ha megköveteli az adott helyzet.”, „Ha olyan helyzetben vagyok, ahol az nem odaillő, akkor inkább váltok sztenderd változatra.”, „Munkahelyen ügyfelekkel való kommunikációkor kerülöm.”, „Itt egy hivatalt tudnék felhozni példának. Ilyen helyen az ember odafigyel, hogy a hivatalos nyelvet használja.”

Kevesebb adatközlő a könnyebb érthetőség végett kerül a nyelvjárásias beszédet: „Mivel Budapesten élek és dolgozok, így el kell kerülnöm a nyelvjárásias szavakat, hogy teljesen megértsenek.”, „Szeretem a tiszta nyelvezetet, amit akárki megért.”, „A nyelvjárást nem mindenki érti.”, „Például, ha elmegyünk Magyarországra, akkor nyilván nem bulacskát fogunk kérni a boltban, hanem zsömlét, vagy nem topánt hanem papucsot hordunk.” Ezeknél a válaszoknál is gyakran megfigyelhető a nyelvváltozatunkban használt kölcsönszavakra való utalás, vagyis a kárpátaljaiak egyik nyelvjárási sajátossága (Lizanec 1992).

Mások nyelvjárást illető negatív attitűdje csak néhány esetben befolyásolta a megkérdezettek nyelvhasználatának megváltoztatását: „Nem beszélek úgy, mert kigunyoltak miattam.”, „Azért kerülöm, hogy ne szóljanak meg.”, „Elkerülöm, mert nem szeretnék

*parasztnak tűnni.*” Arra azonban, hogy negatív megkülönböztetés a dialektus használata miatt pontosan hány kitöltőt érint, csak a következő kérdésnél kaptam választ.

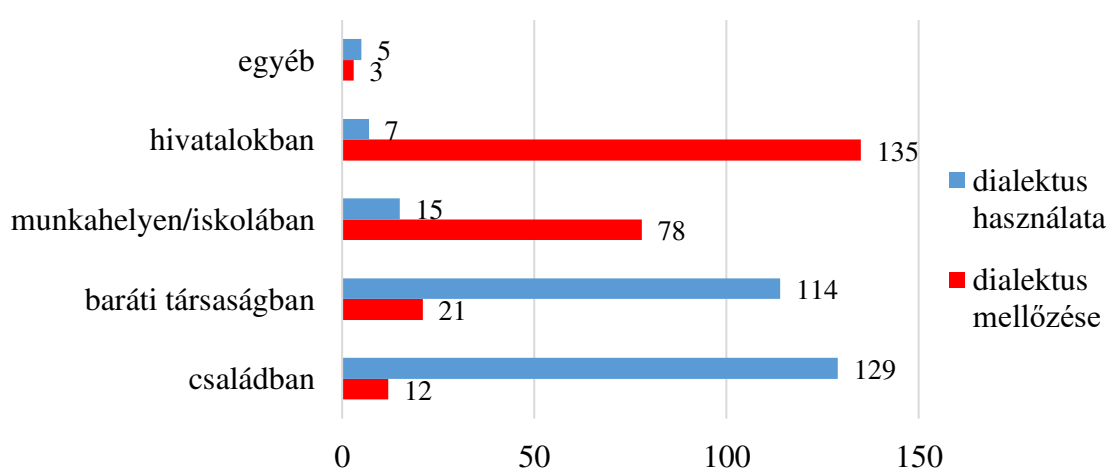
**15. ábra. Előfordult már, hogy kellemetlen helyzetben volt része nyelvhasználata miatt? N=160**



A nyelvjárás presztízsvesztésére utal, hogy 86 válaszadónak volt része ilyen szituációban. A további 74 adatközlő nem tapasztalt ilyen helyzetet. Valószínűsíthető, hogy a megkérdezetteknek a mások irányából származó negatív attitűd eredményezett ilyen körülményeket, tehát a dialektus sajnos sok esetben még mindig elutasító megkülönböztetéssel jár.

A továbbiakban a kitöltők szituációfüggő nyelvhasználatát vizsgáltam, tehát azt, hogy milyen helyzetben használják a nyelvjárásias beszédet és milyen esetekben mellőzik azt.

**16. ábra. Milyen szituációban döntene leginkább a nyelvjárásias beszéd mellőzése/használata mellett? N=160**



A 16. ábrán olvasható kérdésnél több választ is megjelölhettek a megkérdezettek, így összességében több számot láthatunk, mint amennyi a valós adatközlő. Az kitöltők közvetlen környezetük, vagyis családjuk és barátaik körében bátran vállalják és használják a nyelvjárásias beszédet, míg a munkahelyükön vagy az iskolában, de leginkább a

hivatalokban mellőzik azt. Tehát kiderült, hogy melyek azok a helyzetek, amik szerint függővé teszi nyelvhasználatát a Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak vizsgált csoportja.

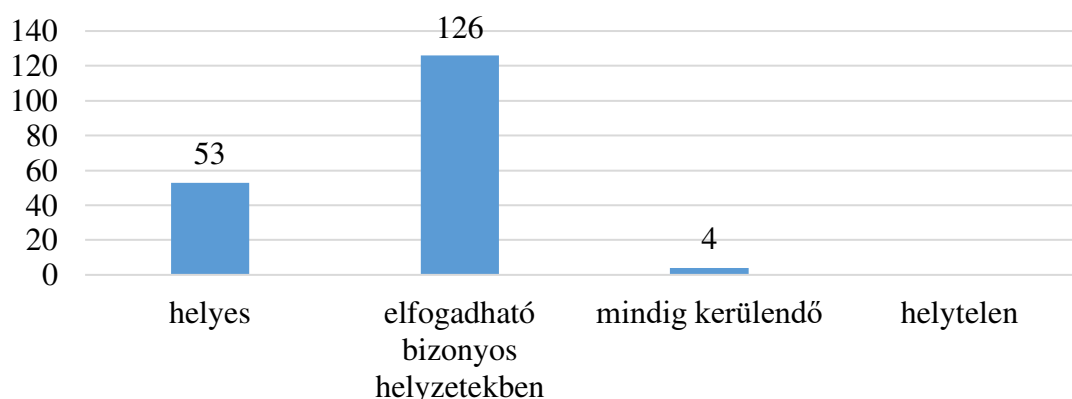
A feltételezéseim, hogy a kitöltők a nyelvjárást szívesen használják családjuk és barátaik körében és a leginkább elfogadhatatlannak a hivatalokban való alkalmazását tartják, beigazolódt. Az eredmények arra utalnak, hogy bár esetenként szégyellik beismerni, hogy nyelvjárásban beszélnek, azonban a közvetlen környezetükkel bátran társalognak így, tehát nem gondolják elítélendőnek a dialektust. A hivatalokban és a munkahelyen használt köznyelvi forma pedig egy általánosan elfogadott és az iskolában is tanított elvárás, vélhetően emiatt érzik ezeken a helyeken a leginkább helytelennek az alkalmazását.

A következőkben arra kerestem a választ, hogy mi az, ami még befolyásolhatja a kitöltőket abban, hogy milyen nyelvváltozatot használjanak, tehát mennyire tudják a nyelvjárást és a köznyelvi változatot szituációfüggően megválasztani. A kitöltők legtöbb esetben itt is a hivatalokat és a munkahelyeket említették, ahol inkább a sztenderd nyelvváltozatot részesítik előnyben: *„Hivatalban az ember megválogatja a szavait.”*, *„Igen volt, hogy változtattam, mint szerintem sok más ember hivatalos helyen. Kultúráltabban beszéltem, mint egyébként szoktam.”*, *„Munkahelyen és hivatalokban igyekszem kerülni a nyelvjárást, mert furcsán néznek bizonyos helyzetekben.”* A válaszadók ezen kívül még a magyarországiakkal szemben is változtatnak nyelvhasználatukon a kontaktushatások miatt: *„Magyarországon az orvosnál, hivatalokban.”*, *„Amikor magyarok jöttek a társaságba és ki hagytuk az ukrán keverékszavakat a mondatból, hogy ők is értsék, amiről beszélünk”*.

A hipotézisem, miszerint az általam vizsgált csoport a náluk magasabb végzettséggel rendelkező vagy köztisztviselőként lévő személyek, tanárok, lelkészek, orvosok előtt inkább elkerülik a nyelvjárásias beszédet, csak részben igazolódt be, hiszen a kitöltők konkrét személyek helyett, inkább csak helyszíneket hoztak fel példának. Csak néhány válaszadó nyilatkozott hivatali személyekről, akik előtt inkább kerülik a dialektust: *„Volt olyan, hogy apával beszélgetés közben csatlakozott hozzánk egy megyei képviselő. Ilyenkor persze hozzá megfontoltabban fordultam.”* A fentebbi válaszokban azonban megjelennek negatív visszajelzések, mint a *„furcsán néznek rám”* ha nyelvjárást használok, így beigazolódt, hogy a megkérdezettek a legtöbb esetben nem azért váltottak nyelvváltozatot, mert bizonyos esetekben nem érzik helyénvalónak a dialektus használatát, hanem inkább azért, mert másoktól elutasító hozzáállást tapasztaltak.

Az már kiderült, hogy a környezetük miatt az adatközlők gyakran szégyellik a nyelvjárást, de a következő kérdésnél megtudhattam, hogy ők maguk, hogyan vélekednek a dialektusról.

### 17. ábra Hogyan vélekedik a nyelvjárási beszédéről? N=160



A 16. ábra egyértelműen tudatosságot bizonyít a vizsgált csoport részéről, hiszen 126 kitöltő vélekedik úgy, hogy beszédhelyzettől függően elfogadható a nyelvjárási beszéd. 53 válaszadó szerint mindig helyes az alkalmazása. Természetesen itt nem arra akartam ösztönözni az adatközlőket, hogy döntsék el, hogy helyes vagy helytelen dialektusban beszélni, hanem szándékosan sarkított válaszlehetőségeket adtam meg, hogy ezekből jobban kiszűrhető legyen a nyelvjárási attitűdjük. Elutasító válasz csak 4 megkérdezett részéről érkezett. Tehát ebből a kérdésből az derült ki, hogy a legtöbben tudatos nyelvhasználók és a nyelvjárásokhoz megengedően, vagyis pozitívan viszonyulnak.

Több kérdésben kielemeztem már az adatközlők részéről a nyelvjárás fogalmát a meghatározásától kezdődően, a helyzetfüggő alkalmazásán keresztül az attitűdig, de hogy konkrétan milyen szavakat használnak, amelyeket nyelvjárásiaknak vagy tájszólásnak tekintenek a következő válaszokban fejtették ki. A megkérdezettek leggyakrabban az alábbi szavakat említették: „*málé, krumpli, murok, vider, rétolya, bulacska, lóca, vót, blóder, kas, lapcsánka, májka, targonca, bagázsnyik, grecska, bót, paszuly.*

Többször fordultak elő a válaszokban a „*csájnyik, firidni, furik, tengeri, tumbocska, jösztök, kokas, lajbi, lehuzakodni, mensz, pászport, pulya, szkocs, talicska, bánka, csurka, fagyó, gerjesztő, kása, katucs, kenyér fara, kolompér, lássuk, máma, menc, milícia, pájinka, beszedka, spájz, spór, szolyárka, topán, zód*” szavak is.

Továbbá egy-egy kitöltő még a következő szavakat is felvetette: „*ablaktőc, ávárjika, batyu, bezbasenka, birzsa, butyka, csű, fájna, fazok, felsurulni, fürdőskád, gacsi, hámánkodik, hokedli, kapison, karistol, karperec, kriska, lavor, leöltözni, lingár, nájlón, nyóc, otthol, pászol, pavarat pelmenyi, pityóka, rekomély, sarogja, sifony, szesztra, szotyí, szprávká, sztípi, szvetofor, tanál, tehen, telefonfa, tócsni, tudol, ugorka, zaft.*”

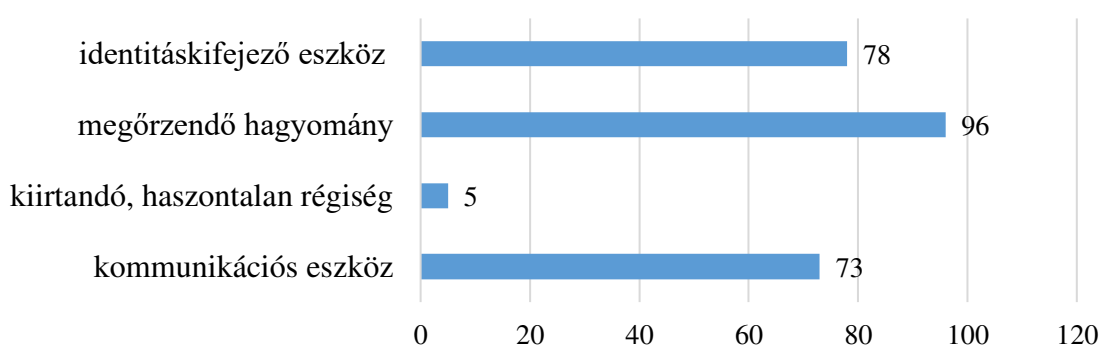
Amint az a fentiekben olvasható, a kárpátaljaiakra jellemző nyelvjárási sajátosságok a Tiszapéterfalvai kistérség vizsgált csoportja körében is használatosak. Többek között



megfigyelhetőek a sztenderdtől eltérő hangtani különbségek (Horváth 1976, Horváth–Lizanec 1993), elég sok esetben olvasható a szláv nyelvek hatása, vagyis a kölcsönszavak alkalmazása (Lizanec 1992, Lakatos 2010), az úgynevezett suksükölésre és szukszükölésre is hoztak fel példát a megkérdezettek (Balogh 1997: 354–360). Ezenkívül a különböző archaikus kifejezések és tájszavak is előfordulnak az adatközlők beszédében.

Végül egy dialektussal kapcsolatos személyesebb hangvétellű kérdéssel zártam a kérdőívet, amely megválaszolása szintén a kitöltők nyelvjárási attitűdjének felmérésére szolgált.

**18. ábra. Mit jelent az ön számára a nyelvjárási beszéd? N=160**



A fenti kérdésnél több válaszlehetőséget is jelölhettek az adatközlők. Bár a korábbiakból az derül ki, hogy a megkérdezettek aktív beszélői a nyelvjárási nyelvváltozatnak, a legtöbben mégis kissé távolságtartóan, egy megőrzendő hagyományként tekintenek rá. Azonban sokan, utalva a mindennapi használatára, kommunikációs eszköznek nevezik, de hasonló arányban vannak azok, akik számára ez magát az identitást tükrözi. Teljesen elutasító válasz csak 5 válaszadótól érkezett, amiből arra lehet következtetni, hogy a Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak vizsgált csoportja pozitívan tekint a dialektusra.

Összességében az adatközlők értékelik nyelvjárásunkat és megengedően viszonyulnak hozzá. A fogalom meghatározások terén azonban akadtak nehézségeik, főleg a sztenderd nyelvváltozat kapcsán. Ennek ellenére a nyelvhasználatukat igyekeznek az adott beszédhelyzetnek megfelelően alakítani, még akkor is, ha esetenként nem ismerik be, hogy beszédük nyelvjárási, bár ez az összes kérdést kielemezve egyértelműen bizonyítható. Kiderült a válaszaikból az is, hogy ez az attitűd, mások dialektusukhoz fűzött negatív megjegyzéseiből eredeztethető.

## IV. ÖSSZEGZÉS

A magiszteri munkámban a Tiszapéterfalvai kistérség egy csoportjának nyelvi és nyelvjárási tudatát, attitűdjét, valamint szituációfüggő nyelvhasználatát vizsgáltam. A felmérésben 160 adatközlő vett részt. A kistérséghez összesen 16 falu tartozik, ebből 12 településről érkeztek válaszok a kérdőívemre. A kutatásban többnyire a nők véleményével találkozhattam, az életkor szerinti eloszlásnál pedig a fiatal felnőttek voltak többségben. A kitöltők körében az iskolázottság szintje magas és leginkább középső szinten, alkalmazottként dolgoznak, vagy még diákok.

A munkám elején megfogalmazott hipotézisek többnyire beigazolódtak.

A többnyelvű környezet hatására a vizsgált csoport adatközlőinek gyakran kell nyelvet váltania, ha az adott beszédhelyzet megköveteli. Előfordul, hogy a nyelvváltás egy beszélgetésen belül történik meg. Megvizsgáltam ezeknek a kódváltásoknak az okát s kiderült, hogy a kitöltők legtöbbször szolidaritás miatt váltanak nyelvet (Csernicskó szerk. 2010: 100, Lanstyák 2000: 159), azaz szeretnék, ha megértenék mondandójukat, azok a társalgásba csatlakozó személyek is, akik nem beszélnek, és nem értenek magyarul. Néhány esetben megfigyelhető kitöltés (Csernicskó szerk. 2010: 100) is egy-egy magyar nyelven nem ismert vagy nem használt kifejezés pótlására. Előfordul a nyelvi játékoság (Zelei 2000, Csernicskó szerk. 2010: 102), tehát a közismert szóviccek, vagy mondások emlegetése, melyekhez szükséges egy másik, a válaszadók esetében az ukrán nyelv bevonása, hiszen nélküle értelmüket veszíthetik.

A vizsgált nyelvváltások feltétele egy másik nyelv valamilyen szintű ismerete. Nem meglepő, hogy a válaszadók leginkább ukránul, az államnyelvünkön tudnak kommunikálni. Kevesebb, de mégis számos kitöltő vallja magáról, hogy beszél az angol és az orosz nyelvet is, az utóbbiak azonban a kódváltások során nem merültek fel, hiszen a megkérdezettek nem gyakran találkoznak velük a közvetlen környezetükben.

Ellenben az ukrán nyelv olyannyira a mindennapjaik része, hogy akadt néhány kitöltő, aki anyanyelveként hivatkozik rá. Ezzel a feltételezésem beigazolódt, hiszen nem ritka, hogy térségünkben is kétnyelvű családok alakulnak, ezekben az esetekben pedig a megkérdezettek nem tudtak választani két nyelv közül, hiszen az ukránt és a magyart egyaránt az anyanyelvüknek tekintik.

A válaszadók az általuk ismert nyelveket a szituációknak megfelelően igyekeznek alkalmazni, tehát ebben a kérdésben tudatos nyelvhasználóknak bizonyultak.

A nyelvjárásokat illetően a kitöltők tudatossága azonban megkérdőjelezhető és válaszaik kissé ellentmondásosak. A tájszólás vagy sztenderd nyelvváltozat definiálása estenként nehézséget okozott a megkérdezetteknek, sőt a nyelvjárásias beszéd tagadása is felmerült. Az eredményekből kiderült, hogy ez részben a dialektus presztízserő, részben pedig a fogalmak téves meghatározása miatt történhetett. A válaszaik alapján azonban nem csak az bizonyítható, hogy jellemző rájuk a tájszólás, de a dialektusok milyensége is egyértelműen elemezhető. Nyelvhasználatuk nem tér el a kárpátaljaiakra jellemzőtől (Kiss szerk. 2001), sem hangtanilag (Horváth 1976, Horváth–Lizanec 1993), sem a kölcsönszavak és kontaktushatások terén (Lizanec 1992, Cserniczkó 2007, Lakatos 2010, Gazdag 2017). Megjelenik a suksükölés és szukszükölés használata (Balogh 1997: 354–360), illetve jellemző még a tájszavak és archaikus kifejezések alkalmazása is.

A sztenderd nyelvváltozat ismerete, bár a legtöbb esetben jellemző volt, mégis bőven akadtak olyanok, akik azt állítják, nem beszélnek nyelvünk köznyelvi formáját. A nyelvváltozataik szituációfüggő megválasztása azonban jellemző. A családjuk és barátaik körében bátran beszélnek tájszólással, de elfogadhatatlan számukra a nyelvjárásias beszéd a hivatalokban és a munkahelyen. Ezekben a helyszíneken a köznyelvi forma az általánosan elfogadott. Aktívan él a vizsgált csoport köztudatában is az az elvárás, miszerint ezeken a helyeken „nem illik tájszólással”, vagyis „szépen kell beszélni”. Az ehhez hasonló megnyilvánulásokból arra lehet következtetni, hogy a nyelvjárás presztízse a kitöltők körében alacsony. Kiderült, hogy nem mindig azért váltanak nyelvváltozatot, mert bizonyos esetekben azt érzik helyénvalónak, hanem inkább azért, mert mások részéről elutasító hozzáállást tapasztaltak.

A Tiszapéterfalvai kistérség vizsgált csoportja a különböző helyszínekhez igazítja nyelvváltozatát, azonban konkrét személyeket, akik előtt inkább elkerülnék a dialektust, csak néhány esetben említettek, és akkor is kizárólag hivatali személyek merültek fel, tehát az erre vonatkozó hipotézisem csak részben igazolható. A városiakkal azonban többen másképpen beszélnek, melynek oka, hogy őket műveltebbnek vélik saját maguknál, ez az attitűd pedig a parasztság lenézésének pszichológiai vonatkozásaival függ össze. (Kiss szerk. 2001: 222–224).

Összességében az adatközlők nyelvjárásias attitűdje elfogadó hozzáállást mutat, hiszen legtöbb visszajelzés pozitív a dialektusokkal kapcsolatban, még akkor is, ha a negatív visszajelzések miatt olykor tagadják nyelvjárásias beszédüket. A szituációfüggő nyelvhasználatuk tudatos, hiszen minden adatközlő alkalmaz beszédében valamilyen differenciát, ha azt a helyzet úgy kívánja. A Tiszapéterfalvai kistérségben vizsgált csoportnál

az iskolákban tanított újfajta hozzáadó szemlélet inkább a fiatalabbak körében járt eredménnyel, a teljes szemléletváltásra és a dialektusokat illető sztereotípiák lerombolására azonban még várnunk kell, viszont az additív módszer már kezdi elérni a célját.

Eredményeim jelentős mértékben nem tértek el más kárpátaljai közösségeket érintő vizsgálatoktól, s hasonló arányok születtek korábbi felmérésem során is (Seres 2022).

A kutatás, bár általános képet adhat a Tiszpéterfalvai kistérségben élők nyelvhasználatáról, mégis érdemes lenne bővebben, nagyobb számú adatközlő bevonásával, akár lakosságárányosan folytatni a téma vizsgálatát, ha ehhez a jövőben a társadalmi körülmények is hozzájárulnak.

## FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balázs Géza 2002. *Magyar nyelvhelyességi lexikon*, Budapest: Corvina, 48.
- Balogh Lajos 1993a. A magyar nyelv Kárpátalján. In: Lizanec Péter–Horváth Katalin szerk. 1993., *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*, Ungvár–Budapest: Intermix kiadó, 107–121.
- Balogh Lajos 1993b. *Néhány megjegyzés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Magyar Nyelv LXXXIX, 119–227.
- Balogh Lajos 1997. A magyar nyelvjárások és a suksükölés. *Magyar Nyelv* 93: 354–360.
- Benő Attila 2008. *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Kolozsvár: Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság, 19–23.
- Beregszászi Anikó–Csernicskó István–Orosz Ildikó 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 68–74.
- Beregszászi Anikó–Csernicskó István 2006. *A kárpátaljai magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződése*. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó–Csernicskó István 2007. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról. In: Csernicskó István–Márku Anita szerk. 2007. „*Hiába repülsz te akárhová...., Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvár: Proli Print, 16–69.
- Beregszászi Anikó–Márku Anita 2003. A kárpátaljai magyar középiskolások nyelvhasználatáról. In: Csernicskó István szerk., *A mi szavunk járása*. Ungvár: PoliPrint, 179–207.
- Bloomfield, Leonard 1933. *Language*, New York, Holt.
- Borbély Anna 2006. Kétnyelvűség és többnyelvűség. In: Kiefer Ferenc főszerk. *Magyar nyelv*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 609.
- Csernicskó I.–Hires-László K.–Karmacs Z.–Márku A.–Máté R.–Tóth-Orosz E. 2020. *Tévút az ukrán nyelvpolitikában: Ukrajna törvénye „Az ukrán, mint államnyelv működésének biztosításáról”* (elemző áttekintés). Törökbálint: Termini Egyesület.
- Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Csernicskó István 2000. A kárpátaljai magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződéséről egy szociolingvisztikai vizsgálat adatai alapján. In: *Acta Beregsasiensis: a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola évkönyve*. 1. szám, 33.

- Csernicskó István 2004. *A magyar nyelv kárpátaljai helyzetéről*, A Magyar Tudományos Akadémia Folyóirata CX. kötet – Új folyam L. kötet 4. szám, Budapest: Akaprint Kft., 473–476.
- Csernicskó István szerk. 2003. *A mi szavunk járása*. Ungvár: PoliPrint
- Csernicskó István szerk. 2010. *Megtart a szó. Hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Budapest–Beregszász: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, Hodinka Antal Intézet, 98–102.
- Deprez, Kas–Persoons, Yves 1987. Attitude. In: Ulrich Ammon–Norbert Dittmar–Klaus J. Mattheier szerk. 1987. *Sociolinguistics/Soziolinguistik. An International Handbook of the Science of Language and Society*. Walter de Gruyter, Berlin, New York, 125–132.
- Diebold, Richard 1961. Incipient bilingualism, In: *Language* 37: 97–112.
- Dudics Katalin–Gazdag Vilmos 2020. *Dialektológiai alapismeretek filológus hallgatók számára*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport, 40.
- Ferenczi Gábor 2019. Nyelv(járás)i tudatosság és nyelv(járás)i attitűd vizsgálata felső tagozatos tanulók körében. In: Bódi Zoltán – Ferenczi Gábor – Pál Helén szerk. 2019. *A magyar nyelvjárások a XXI. században – nyelvstratégiai megközelítésben*. A Magyarságkutató Intézet Kiadványai 9., Budapest, 196–197.
- Földes Csaba 2006. Kisebbségi közösségek nyelvének kutatása és a kontaktusnyelvészet, mint insztrumentárium. In: *Eruditio–Educatio. A Selye János Egyetem Tanárképző Karának tudományos folyóirata*, 77–92.
- Gazdag Vilmos 2014. *Orosz-ukrán nyelvi hatás a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban*, Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar főiskola, 16–17.
- Gazdag Vilmos 2017. *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban*. PhD-értekezés. Budapest: ELTE.
- Gazdag Vilmos 2018. *Segédkönyv a szláv–magyar nyelvi kapcsolatok tanulmányozásához*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport. Beregszász–Ungvár: „RIK-U” Kiadó.
- Gazdag Vilmos 2021. *Szláv elemek a kárpátaljai beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban: monográfia*. Törökbálint: Termini Egyesület.
- Grosjean, François 1992. Another View of Bilingualism, In: R. J. Harris eds. *Cognitive Processing in Bilinguals*. Amsterdam: Elsevier Science Publications.

- Horváth Katalin–Lizanec Péter 1993. A kárpátaljai magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. In: Lizanec Péter –Horváth Katalin szerk. 1993. *Az ungvári hungarológiai intézet tudományos gyűjteménye*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 57.
- Horváth Katalin 1976. *A kárpátontúli magyar nyelvjárások magánhangzó-rendszere*. Ungvár: Az USZSZK Felső- és Szakközépoktatásügyi Minisztériuma–Uzshorodi Állami Egyetem, 8–29.
- Imre Samu 1963. *Hol beszélnek legszebben magyarul?* Magyar Nyelvőr 87: 279–283.
- Imre Samu 1971. *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 365.
- Karmacs Zoltán 2001. Tiszaújlak lakosságának nyelvválasztási szokásai és identitástudata. In: Papp György szerk. 2001. *11. Élőnyelvi Konferencia*. Újvidék, 141–154.
- Karmacs Zoltán 2003. A tiszaujlaki lakosok nyelvválasztási szokásai. In: Csernicskó István szerk. *A mi szavunk járása*. Ungvár: PoliPrint. 74–82.
- Karmacs Zoltán 2004. A magyar nyelv használatának lehetőségei Beregszászban és Tiszaújlakon. In: Beregszászi Anikó–Csernicskó István. *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Ungvár: PoliPrint. 97–105
- Kiefer Ferenc 1998. Alaktan. In: É. Kiss Katalin–Kiefer Ferenc–Siptár Péter: *Új magyar nyelvtan*, Budapest: Osiris, 216.
- Kiss Jenő 1993. A magyar nyelv. In: Kósa László szerk., *A magyarságtudomány kézikönyve.*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 146.
- Kiss Jenő 2002. *Társadalom és nyelvhasználat*. Szociolingvisztikai alapfogalmak, Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 211.
- Kiss Jenő szerk. 2001. *Magyar dialektológia*. Budapest: Osiris, 154–317.
- Kontra Miklós 1981. A nyelvek közötti érintkezés néhány kérdéséről, különös tekintettel „elangolosodó” orvosi nyelvünkre. *Nyelvtudományi Értekezések*, 109. sz. Budapest: Akadémiai kiadó, 15.
- Kótyuk István 1995. *Anyanyelvünk peremén*. Kárpátaljai Magyar Könyvek 58, Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó.
- Lakatos Katalin 2010. *Kárpátaljai magyar iskolások nyelvi tudata és attitűdje*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar: Doktori Disszertáció, Budapest, 25–87.
- Lanstyák István 1993. Az anyanyelv és a többségi nyelv oktatása a kisebbségi kétnyelvűség körülményei között. In: *Regio 1994/4*, 90–116.

- Lanstyák István 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest – Pozsony: Osiris–Kalligram Kiadó, 159.
- Lanstyák István 2006. *Nyelvből nyelvbe, Tanulmányok szókölcsönzésről, kódváltásról és fordításról*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó, 21–22.
- Lizanec Petro 1992. *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. kötet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Lizanec Petro 2003. *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza III. kötet*. Ungvár–Debrecen: „Ethnica” Kiadó, 727–728.
- Lizanyec Petro–Horváth Katalin 1981. *A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól*. Magyar Nyelvjárások XXV: 3–17.
- Márku Anita 2013. *„Pozákárpátszki” Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben*. Ungvár: „Líra” Poligráfcentrum.
- Molnár József–Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Matematika és természettudományi Tanszék, Beregszász, 82.
- Myers–Scotton, Carol (2006). *Natural codeswitching knocks on the laboratory door. Bilingualism: Language and Cognition*.
- P. Lakatos Ilona–Tukácsné Károlyi Margit 1997. *Gondolatok egy most induló kutatássorozathoz*. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 1997/4, 492.
- P. Lakatos Ilona–Tukácsné Károlyi Margit 2002a. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén a 80-as, 90-es években végzett nyelvjárási kutatások tapasztalatai. In: P. Lakatos Ilona szerk., *Mutatványok a hármas határ menti nyelvhasználat kutatásából*, 244.
- P. Lakatos Ilona–T. Károlyi Margit 2002b. Nyelvi változások az északkeleti régióban a trianoni határ két oldalán. In: Hoffmann István–Juhász Dezső–Péntek János szerk. *Hungarológia és dimenzionális nyelvszemlélet*. Debrecen–Jyväskylä, 233–248.
- P. Punykó Mária 1993. *Reggelt adott az Isten. A szenvedés évei kárpátaljai népi elbeszélésekben*. Debrecen: Györffy István Néprajzi Egyesület, 33.
- Sarah Grey Thomason 2001. *Language Contact*. Edinburgh University Press, 10–11.
- Seres Johanna 2022. *Látzólagosidő-vizsgálat a Tiszapéterfalvai Kistérség három településének nyelvhasználatára alapján*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport.
- Szabó Géza 1979. *A magyar nyelvjárások*. Budapest: Tankönyvkiadó, 86.



Tompa József szerk. 1969/1970. *A mai magyar nyelv rendszere I., II.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

Tóth Péter 2016. A beregrákosi, nagydobronyi és kajdanói nyelvjárás gyökereiről. In: Czetter Ibolya–Hajba Renáta–Tóth Péter szerk. *VI. Dialektológiai Szimpozion.* Szombathely–Nyitra, Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar 615–627.

Trevor Noah 2021. *Bűnben születtem.* Fordította: Huszár András. Budapest: Agave Könyvek kft.

Zelei Miklós 2000. *A kettézárt falu.* Budapest: Ister, 156.

***Internetes hivatkozás:***

Decentralizáció Kárpátalján. Link: [https://hodinkaintezet.uz.ua/decentralizacio-karpataljan/?fbclid=IwAR2mAVBVCdQy3rrwueVQ351SjOOEEiVCu4Vq7p-g4Gsm4knvgjg4l64rOY\\_aem\\_AbSpDVkWAKAKO2BI0wOdCFCT3Xzy\\_jXXMlrmBPR0GiE9JuqimB4Qh95FidUtV4vT5p1UwmGGv0QxQTC35PbsQO2j](https://hodinkaintezet.uz.ua/decentralizacio-karpataljan/?fbclid=IwAR2mAVBVCdQy3rrwueVQ351SjOOEEiVCu4Vq7p-g4Gsm4knvgjg4l64rOY_aem_AbSpDVkWAKAKO2BI0wOdCFCT3Xzy_jXXMlrmBPR0GiE9JuqimB4Qh95FidUtV4vT5p1UwmGGv0QxQTC35PbsQO2j) Megtekintés ideje: 2024. 05.15.

## РЕЗЮМЕ

У своїй магістерській роботі я дослідила мовну та діалектну обізнаність, ставлення та ситуативне використання мови групи людей у субрегіоні Пийтерфолво. В опитуванні взяли участь 160 респондентів. Загалом до субрегіону належать 16 сіл, з яких 12 відповіли на мою анкету. Більшість респондентів становили жінки, а у віковому розподілі переважала молодь. Рівень освіти респондентів є високим, вони переважно мають середню кваліфікацію, працюють або є студентами.

Гіпотези, сформульовані на початку моєї роботи, здебільшого підтвердилися.

Через багатомовне середовище респонденти в досліджуваній групі часто змушені змінювати мову, коли цього вимагає ситуація спілкування. Іноді зміна мови відбувається в межах однієї розмови. Я дослідила причини таких перемикачів і виявила, що респонденти здебільшого переходять на іншу мову з почуття солідарності (Черничко ред. 2010: 100, Ланстяк 2000: 159), тобто хочуть бути зрозумілими для людей, які приєднуються до розмови, навіть якщо вони не говорять угорською або не розуміють її. У деяких випадках ми також можемо спостерігати використання наповнювачів (Черничко ред. 2010: 100), щоб замінити термін, який не відомий або не використовується в угорській мові. Існує мовна гра (Зелеї 2000, Черничко ред. 2010: 102), тобто використання відомих каламбурів або приказок, які вимагають залучення іншої мови, у випадку респондентів української, без якої вони втратили б свій сенс.

Досліджувані мовні зміни вимагають певних знань іншої мови. Не дивно, що респонденти здебільшого можуть спілкуватися державною мовою - українською. Менше, але все ж таки багато респондентів стверджують, що володіють англійською та російською мовами, але останні не фігурували у вправі з перемикачів кодів, оскільки респонденти не часто стикаються з ними у своєму безпосередньому оточенні.

З іншого боку, українська мова є настільки важливою частиною їхнього повсякденного життя, що деякі респонденти називають її рідною. Це підтверджує моє припущення, оскільки в нашому регіоні нерідко зустрічаються двомовні сім'ї, і в цих випадках респонденти не могли вибрати між двома мовами, оскільки вважають рідними і українську, і угорську.

Респонденти намагаються використовувати мови, які вони знають, відповідно до ситуації, тому вони показали себе свідомими користувачами мови.

Однак, що стосується діалектів, обізнаність респондентів викликає сумніви, а їхні відповіді дещо суперечливі. У деякі вечори респондентам було важко визначити діалект або стандартний різновид мови, і навіть згадувалося про заперечення діалектного мовлення. Результати показали, що це могло бути частково пов'язано з престижністю діалекту, а частково - з неправильним визначенням термінів. Однак їхні відповіді не лише свідчать про те, що вони є типовими діалектоносіями, а й дають змогу чітко проаналізувати природу діалектів. Їхнє використання мови не відрізняється від використання мови закарпатців (Кіш, ред. 2001) ні фонетично (Горват 1976, Горват-Лізанець 1993), ні з точки зору запозичень та контактних ефектів (Лізанець 1992, Черничко 2007, Лакатош 2010, Газдаг 2017). Також зустрічається використання „*suksükölés*” і „*szukszükölés*” (Балог 1997: 354-360), а також використання діалектів і архаїчних виразів.

Хоча знання стандартного різновиду мови було типовим у більшості випадків, все ж було чимало людей, які стверджували, що не розмовляють розмовною формою нашої мови. Однак їхній ситуативний вибір мовних варіантів є типовим. Їм комфортно розмовляти діалектом у колі сім'ї та друзів, але вони вважають діалектне мовлення неприйнятним в офісах та на роботі. У цих місцях розмовна форма є загальноприйнятною. Серед опитаних також існує активна громадська думка, що в цих місцях "не прийнято використовувати діалект", тобто "треба говорити гарно". Такі висловлювання свідчать про низький престиж діалекту серед респондентів. Виходить, що вони не завжди переходять на іншу мову тому, що вважають це доречним у певних випадках, а скоріше тому, що стикаються з негативним ставленням з боку оточуючих. Досліджувана група субрегіону Пийтерфолво адаптує свій діалект до різних місць, але конкретні особи, перед якими вони воліли б уникати діалекту, були згадані лише в кількох випадках, і то лише чиновники, тому моя гіпотеза підтвердилася лише частково. Однак багато людей розмовляють з городянами інакше, оскільки вважають їх більш освіченими, ніж вони самі, і таке ставлення пов'язане з психологічними аспектами селянської зневаги (Кіш ред. 2001: 222-224).

Загалом, ставлення респондентів до діалектів є прийнятним, оскільки більшість відгуків про діалекти є позитивними, навіть якщо негативні відгуки іноді змушують їх заперечувати своє діалектне мовлення. Їхнє ситуативне використання мови є свідомим, оскільки всі респонденти використовують певну диференціацію у своєму мовленні, коли цього вимагає ситуація. У випадку групи, досліджуваної в субрегіоні Пийтерфолво, новий адитивний підхід, що викладається в школах,

позитивно вплинув на молодшу групу, але повної зміни ставлення і руйнування стереотипів щодо діалектів поки що не спостерігається, хоча адитивний метод починає досягати своєї мети.

Отримані мною результати суттєво не відрізняються від інших досліджень громад Закарпаття, схожі показники були виявлені і в попередньому опитуванні (Шереш 2022).

Хоча дослідження може дати загальну картину використання мови мешканцями субрегіону села Пийтерфолво, варто було б продовжити вивчення теми більш детально, з більшою кількістю респондентів, навіть на популяційній основі, якщо соціальні умови будуть сприятливими в майбутньому.

## MELLÉKLETEK

A válaszok nem szerkeszthetők

### A nyelvi tudat és az azt befolyásoló tényezők a Tiszapéterfalvai kistérség lakóinak körében

Tisztelt Kitöltő!

Az alábbi kérdőív segítségével a Tiszapéterfalvai kistérség lakosainak nyelvhasználatát, nyelvi tudatát és azt befolyásoló tényezőket vizsgálom. A kutatás a magiszteri munkámhoz szükséges. A kérdőív kitöltésével nagyban hozzájárul dolgozatom teljesítéséhez! Válaszait teljes bizalommal kezelem és a ráfordított idejét előre is köszönöm!

\* Kötelező kérdés

1. Melyik nemhez tartozik? \*

- férfi
- nő

2. Hány éves? \*

31

3. Lakhelye \*

Feketeardó

4. Legmagasabb fokú végzettsége \*

- a) elemi iskola (4. osztály)
- b) általános iskola (8. vagy 9. osztály befejezése)
- c) szakiskola érettségi nélkül (9. osztály után)
- d) szakiskola érettségivel (9. osztály után)
- e) középiskola/gimnázium érettségivel (11. osztály befejezése)
- f) főiskola/egyetem BA vagy BSc
- g) főiskola/egyetem MA vagy MSc
- h) PhD vagy ennél magasabb fokú végzettség

5. Mi a foglalkozása? \*

- a) vezető beosztású
- b) alkalmazott
- c) vállalkozó
- d) diák/tanuló
- e) nyugdíjas
- f) háztartásbeli
- g) egyéb

6. Anyanyelve: \*

Több válasz is jelölhető.

Magyar

Ukrán

Egyéb: .....

7. Milyen szinten beszéli ön a következő nyelveket? \*

	Anyanyelvem	Nagyon jól	Jól	Nem nagyon jól	Alig néhány szót	Nem beszélek csak értek	Sehogy
Magyar	<input checked="" type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ukrán	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input checked="" type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Orosz	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input checked="" type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Angol	<input type="radio"/>	<input checked="" type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Német	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input checked="" type="radio"/>
Egyéb	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input checked="" type="radio"/>

8. Milyen nyelven szokott ön beszélgetni az alábbi személyekkel? \*

Több válasz is jelölhető.

	Magyarul	Ukránul	Oroszul	Egyéb nyelven
Családtagjaival	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Barátaival	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Szomszédjaival	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

9. Ön rendszerint milyen nyelvet használ? \*

Több válasz is jelölhető.

	Magyar	Ukrán	Orosz	Egyéb
Templomban	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Boltban	<input checked="" type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Vendéglőben	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Szórakozóhelyen	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Munkahelyen/iskolában	<input checked="" type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Orvosi rendelőben	<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Postán	<input checked="" type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Hivatalban	<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Idegen megszólításakor	<input checked="" type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

10. Milyen nyelven nézi, hallgatja az alábbi televízió- és rádióadásokat? \*

Több válasz is jelölhető.

	Magyar	Ukrán	Orosz	Angol	Egyéb
Filmek	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Sorozatok	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Sportközvetítések	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Híradó	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Időjárás-jelentés	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

11. Előfordult már, hogy egy beszélgetésen belül nyelvet váltott? \*

Igen

Nem

Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem röviden ismertesse a szituációt!

Kétnyelvű és mindkét nyelven értő partner esetében . Írásban is .

12. Előfordult-e már önnel, hogy szándékosan ki akart valakit zárni egy beszélgetésből, ezért váltott nyelvet?

Igen

Nem

13. Előfordult-e önnel olyan, hogy egy bizonyos nyelven beszélt, de beszédébe bevont más nyelvből szavakat, kifejezéseket, esetleg mondatokat vagy vicceket, mert az adott nyelven nem lett volna értelmük? \*

Igen

Nem



Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem ismertesse röviden a situációt!

A viski szólást "eggyel összébb" - ukránul nincs ...  
És persze rengeteg ukrán szót a mindennapi beszédben .

14. Ön szerint mi a nyelvjárás (vagy tájszólás)? \*

Adott terület sajátos nyelvhasználata , ami eltér az irodalmi nyelvtől , kissé a köznyelvtől is.

15. Ön szerint kikre jellemző leginkább a nyelvjárásias beszéd? \*

Kb mindenkire, de főleg a peremvidékeken, és az elszakított területeken élő magyarokra.

16. Ön másképpen beszél a városiakkal, mint a falusiakkal? \*

Igen

Nem

Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem indokolja meg választát!

17. Mennyire zavarja önt, ha valaki nyelvjárásban beszél? \*

egyáltalán nem zavar      1      2      3      4      5      elfogadhatatlannak tartom

18. Ön beszél nyelvjárásban? \*

Igen

Nem

19. A közvetlen környezetében és családjában mennyire jellemző a nyelvjárásias beszéd? \*

ritkán beszélnek nyelvjárásban      1      2      3      4      5      mindig nyelvjárásban beszélnek

20. Ön szerint, mi a sztenderd/köznyelvi nyelvváltozat?

Egy nyelv általánosan elfogadott változata .

21. Véleménye szerint, ön ismeri a magyar nyelv sztenderd/ köznyelvi nyelvváltozatát?

- Igen  
 Nem

22. Előfordul, hogy szándékosan kerül a nyelvjárási beszédet? \*

- Igen  
 Nem

Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem ismertesse, miért dönt a nyelvjárási beszéd elkerülése mellett?

Néha a helyzet megkívánja a köznyelv igényes használatát .

23. Előfordult már, hogy kellemetlen helyzetben volt része nyelvhasználata miatt? \*

- Igen  
 Nem

24. Hogyan vélekedik a nyelvjárási beszédéről? \*

Több válasz is jelölhető.

- helyes  
 elfogadható bizonyos helyzetekben  
 mindig kerülendő  
 helytelen

25. Milyen szituációban döntene leginkább a nyelvjárási beszéd mellőzése mellett? \*

Több válasz is jelölhető.

- a) családban
- b) baráti társaságban
- c) munkahelyen, iskolában
- d) hivatalokban

Egyéb: .....

26. Milyen szituációban alkalmazza legszívesebben a nyelvjárási beszédet? \*

Több válasz is jelölhető!

- a) családban
- b) baráti társaságban
- c) munkahelyen/iskolában
- d) hivatalokban

Egyéb: .....

27. Volt már olyan szituációban része, hogy változtatott aktuális nyelvváltozatán valamilyen befolyásoló tényező hatására (pl.: egy hivatali személy kapcsolódott a beszélgetéshez)? Ha igen, kérem röviden írja le azt a bizonyos szituációt!

.....

28. Használ olyan szavakat, melyekről tudja, hogy tájszólás, ha igen, kérem soroljon fel pár ilyen szót! \*

Firidni- Fürödni, fil-fül , hidegkrumpli- francia saláta , stb

29. Mit jelent az ön számára a nyelvjárási beszéd? \*

Egyszerre többet is jelölhet!

- a) kommunikációs eszköz
- b) kiirtandó, haszontalan régiség
- c) megőrzendő hagyomány
- d) identitáskifejező eszköz (kisebb közösséghez való tartozás kifejezője)

# Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:

Seres Johanna\_Magyar szak\_Magiszteri dolgozat\_2024\_javitott.pdf

Ким подано:

Аніко Чурман

Дата перевірки:

2024-05-20 18:14:24

Дата звіту:

2024-05-22 10:37:15

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

59

Кількість слів:

13709

<b>Схожість 14%</b>	Збіг: <b>44 джерела</b>	Вилучено: <b>0 джерела</b>
Інтернет: <b>26 джерела</b>	DOI: <b>0 джерела</b>	База даних: <b>0 джерела</b>
<b>Перефразовування 3%</b>	Кількість: <b>44 джерела</b>	Перефразовано: <b>942 слова</b>
<b>Цитування 8%</b>	Цитування: <b>63</b>	Всього використано слів: <b>2412</b>
<b>Включення 2%</b>	Кількість: <b>9 включення</b>	Всього використано слів: <b>307</b>
<b>Питання 0%</b>	Замінені символи: <b>0</b>	Інший сценарій: <b>4 слова</b>